

Oluf Bagers Mødrene Gård

Udgivet af Realdania Byg

Oluf Bagers Mødrene Gård

Bygninger, beboere, besiddere og begivenheder

Udgivet af Realdania Byg

Oluf Bagers Mødrene Gård

© Realdania Byg A/S og forfatteren 2005

2. udgave, 1. oplag, 2011

Tekst og redaktion: Johnny Wøllekær, Jørgen Thomsen og Realdania Byg A/S

Layout: Realdania Byg A/S og OAB-Tryk a/s

Trykt og sat af: OAB-Tryk a/s, Odense

ISBN 978-87-92230-30-0

Fotos og illustrationer:

Helene Høyer Mikkelsen, fotograf: 4, 11, 18, 19, 20, 21, 23 øv., 24, 35, 36, 37, 42,

48 h., 48 v., 49 h., 49 v., 55, 58, 60, 61, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 83, 86, 101, 102, 104

Realdania Byg: 6, 7, 22, 23, ned., 27, 28, 29, 38, 46, 52, 53, 64, 69, 81, 82, 92 h., 92 v. 105 h., 105 v.

Stadsarkivet, Odense: 15, 30, 31, 32, 33, 40, 47, 72, 73, 79, 80, 87, 88, 91, 93, 98, 99

Nationalmuseet: 8, 9, 59

Frank Møller foto, privateje: 14 h., 14 v., 75, 76 h, 76 v, 91, 94

Odense Bys Museer: 78, 84, 90, 95

Lokalhistorisk Bibliotek, Odense: 16

Claus Thøgersen, grafik: 34, 50

Omslagsfoto: Realdania Byg

Realdania Byg er et helejet Realdania selskab.

Forord

”Oluf Bager i Odense by lod her opbygge hans mødrene gård af ny. Gud unde os her så at bygge og bo at vi hos Gud må få den evige ro, sig til ære og os til gavn i faders, søns og Helligånds navn 1586”

Over døren i Nørregade 29 sidder en indskriftstavle med denne ordlyd. Der har den siddet i 425 år, siden den driftige odenseanske købmand Oluf Bager lod huset opføre formentlig oven på resterne af en tidligere gård tilhørende hans mors slægt - deraf navnet Oluf Bagers Mødrene Gård.

Skønt Oluf Bager var en ivrig bygherre og opførte mange bygninger i byen, er Nørregade 29 den eneste, der har overlevet til i dag som et prægtigt bygningsmonument og et minde over en forgangen epoke.

Livet er blevet levet i dette hus, hvor driftige folk altid har holdt til. Således har huset både været herskabs- og embedsbolig, købmandsgård og meget andet. I dag er det domicil for Realdania Byg. En moderne arbejdsplads i et af Odenses ældste huse. Netop dette er med til at give Realdania Bygs daglige rammer en særlig karakter. Overalt hvor man kigger, dukker sporene af fortiden op som historiske markører, der blander sig med nutiden: I strygestuen har ovnen til opvarmning af strygejern fået selskab af en kopimaskine, og et andet sted har en moderne branddør erstattet

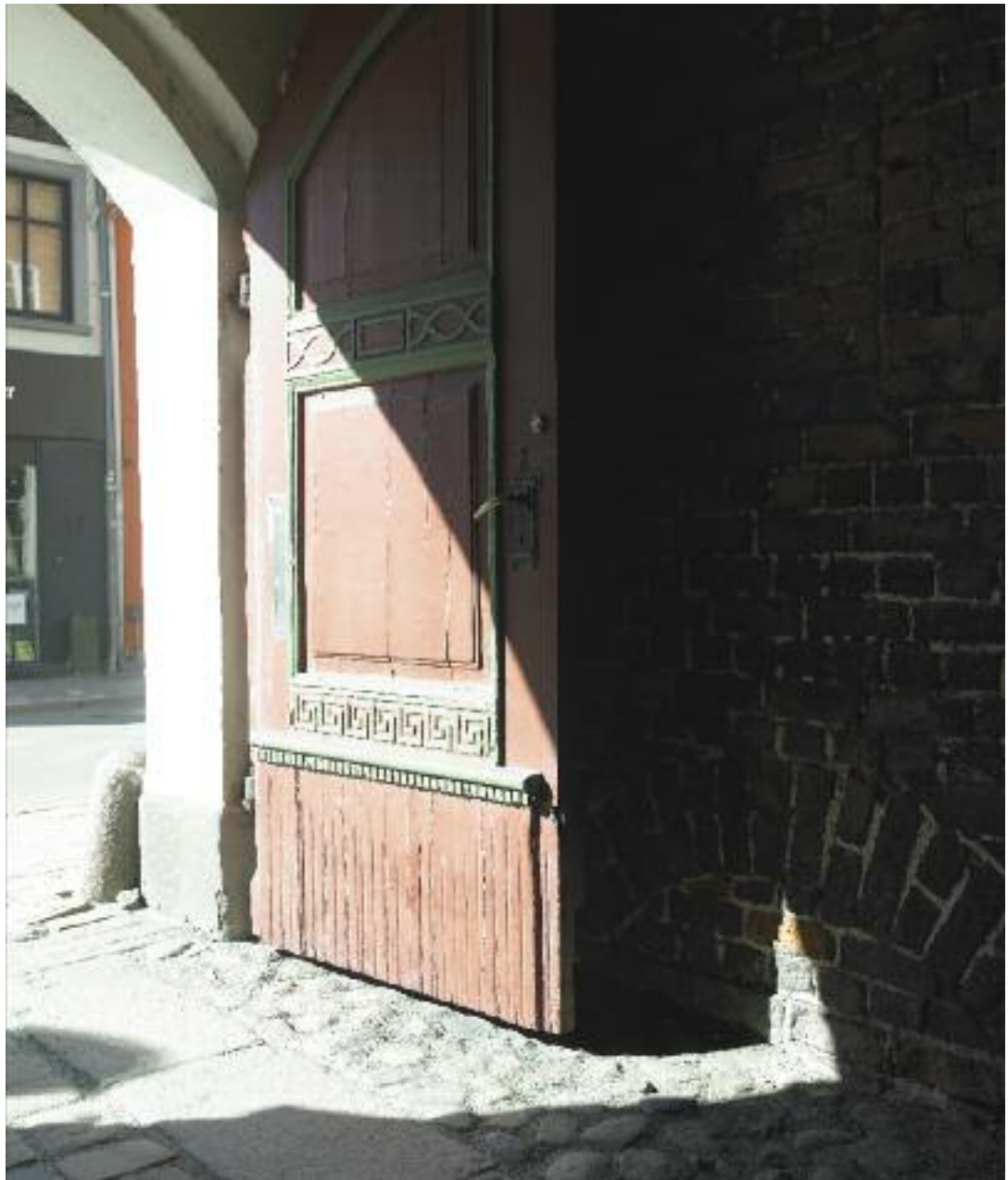
den gamle af træ. Den gamle sidder stadig i sin karm, fastgjort til væggen som et maleri, hvor mørnede hjørner og zink-lapper udgør motivet og fortæller om års slid og brug. Oluf Bagers Mødrene Gård er en smeltedigel af nyt og gammelt og som sådan en passende ramme om Realdania Bygs daglige arbejde med at udvikle og bevare arkitektur.

Realdania Byg (tidligere Realea) erhvervede huset i 2003 og gennemførte herefter en grundig restaurering og nyindretning af huset i samarbejde med Havsteen-Mikkelsens Tegne-stue, OBH-Gruppen samt et hold af meget engagerede håndværkere. Realdania Byg ønsker at takke dem samt arkivar Johnny Wøllekær og arkivchef Jørgen Thomsen fra Odense Stadsarkiv, for arbejdet med denne bog. Formålet med bogen er at give læseren en indsigt i denne fredede renæssancebygning samt det liv, der er og bliver levet i huset.

Bogen om Oluf Bagers Mødrene Gård udkommer nu i en 2. udgave, der i al sin væsentlighed er den samme som 1. udgaven men sat op med supplerende billedmateriale.

Realdania Byg maj 2011

*Porten mellem Nørregade og
gårdarealet bag nr. 29.
Porten sidder i nabohuset og
grænser op til sydgavlen på
Oluf Bagers Mødrene Gård.
I gavlen sidder stadig
bygningsspor, der minder
om husets høje alder.*

Oluf Bagers Mødrene Gård

Bygninger, beboere, besiddere og begivenheder

Af Cand.mag.
Johnny Wøllekær
arkivar ved
Odense Stadsarkiv

“Der var omme i gaden et gammelt, gammelt hus, det var mere end 300 år, det kunne man læse sig til på bjælken, hvor årstallet var skåret ud til lige med tulipaner og humleranker; der stod hele vers bogstaverede som i gamle dage”. Sådan indleder H.C. Andersen eventyret *Det gamle hus*.

Gamle huse har deres eget liv, deres eget eventyr. I Nørregade – et af Odenses gamle hovedstrøg – ligger sådant et gammelt hus.¹ I sit forfatterskab skrev H.C. Andersen flere gange om den gamle renæssancegård i Nørregade 29, der også kaldes Oluf Bagers Mødrene Gård. Han kendte munkestenshuset med de svungne renæssancegavle fra sin barndoms Odense.

Oluf Bagers Mødrene Gård er utvivlsomt en af Odenses smukkeste, mest spændende og ældste verdslige ejendomme. Udviklingen kræver sine ofre, og der har endda været planer om at rive ejendommen ned, men den står endnu som et vidnesbyrd om tidligere tider. Det kan måske være lidt svært at se udefra, at ejendommen er gammel, for Nørregade er stadig en travl strøggade, og den slags sætter sine spor. Fra gårdsiden har ejendommen bedre bevaret sit præg af renæssance.

Århundredernes gang har naturligvis sat sine spor, men bag de tykke mure oses det af historie. Her mødes fortid og nutid. Ejendommen kan fortælle om et samfund i forandring, om æstetik,

visioner og om storhed og fald. Den er historiens tavse vidne.

Gennem årene har ejendommen fået nye ansigter. Den er blevet udvidet og ombygget mange gange. Nye bygninger er kommet til, andre har ændret udseende og funktion, så de passede til skiftende ejeres behov.

Odense Bys Museer har i flere omgange undersøgt historien om Oluf Bagers Mødrene Gård. Da Odense Kommune i slutningen af 1970'erne ejede ejendommen, lavede senere museumsinspektør Ervin Nielsen en historisk oversigt om Nørregade 29 og Hans Jensens Stræde 2-4, og i 2004 har bygningsarkæologen Ebbe Hædersdal på baggrund af indgående undersøgelser nærmere beskrevet gårdens historie, herunder ikke mindst de undertiden meget spegede bygningshistoriske sammenhænge.² Det følgende bygger til en vis grad på disse arbejder, men her er der dog lagt større vægt på nogle af de spændende begivenheder og de beboere og besiddere, der har haft tilknytning til Oluf Bagers Mødrene Gård.

Forgængerens – under buernes hvælv

Over indgangen til Nørregade 29 sidder en indskriftstavle, der i et snørklet sprog fortæller:

Indskriftstavlen der fortæller, at Oluf Bager lod forhuset bygge fra ny i 1586. Storkøbmanden Oluf Bager var bygherre af betydeligt format, og når han rejste et nyt hus, forsømte han sjældent lejligheden til på en rigt dekoreret tavle eller et portræt at anbringe fromme betragtninger, bomærke, navn og årstal til oplysning for sam- og eftertiden.

“Oluf Bager i Odense by lod her opbygge hans mødrene gård af ny. Gud unde os her så at bygge og bo at vi hos Gud må få den evige ro, sig til ære og os til gavn i faders, søns og helligånds navn 1586”.

Oluf Bager lod altså forhuset bygge fra ny i 1586. Et årstal, som også går igen på et muranker af smedejern, som sidder på facaden. Og dog er bygningen måske ældre end det år. Det nuværende forhus blev formentlig opført ovenpå et ældre hus eller måske flere ældre ejendomme.

Det trænedede øje kan endnu se forgængerne i kælderen.

I 2003-04 undersøgte Odense Bys Museer og Nationalmuseet bygningen med den allernyeste 3D-målings- og scanningsteknik, og man fandt flere spor af ældre bygninger.³ I den tøndehvelvede kælder, der ligger under forhuset, fandt man vægrester fra forskellige byggeperioder. Kælderen er muligvis muret på forskellige tidspunkter; der er i hvert fald spor af tilmurede vinduesnicher og døråbninger. Det har givet anledning til den opfattelse, at de nuværende tøndehvelvinger blev opmuret i renæssancen, og måske førte det til, at døre og vinduer måtte afblændes. Sådan lyder teorien!⁴

Også facaden ud mod gården har bygningsspor, der peger på ombygninger. Facaden har for eksempel fladbuede og rundbuede stik ved flere af dør- og vinduesåbningerne – gårdfacaden er dog en delvis rekonstruktion, herom senere. Og graver man en meter af den nuværende brolagte gårdsplads, findes der tegn på en ældre gårdsplads.⁵

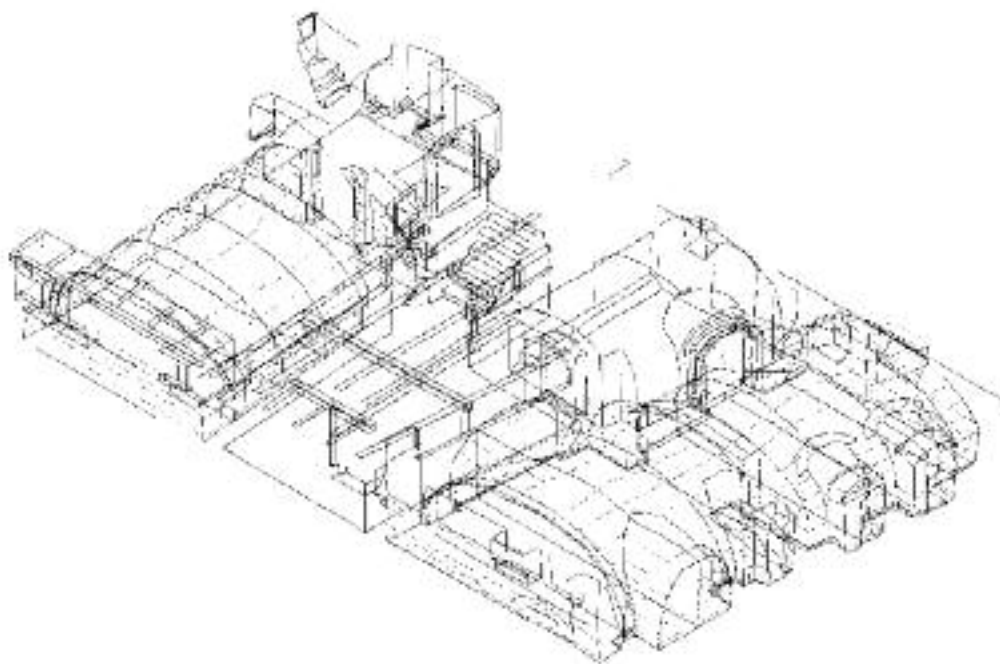
Også i de skriftlige kilder kan man finde forgængereren. Forhenværende landsarkivar G.L. Wad skriver i artikelsamlingen *Fra Fyens Fortid*, at Oluf Bagers mormor, Christine Marqvard, i 1507 ejede gården Nørregade 29. Det år blev en “gård og grund i Nørregade norden op til Christine Marqvards gård og sønden op til bækken” handlet.⁶

Hoveddøren i Nørregade 29.

*Tredimensional tegning af
kælderen lavet i 2003 som
optakt til Nationalmuseets
restaureringsarbejde.*

Oluf Bagers Mødrene Gård ligger på Nørregade, som er en af Odenses ældste gader, byens indfaldsvej mod nord. Det var dog først i 1500-tallets slutning, at gaden fik en sammenhængende bebyggelse. Før den tid lå Skt. Hans Kloster, det nuværende Odense Slot, uden for byen. Den middelalderlige bygrænse gik omtrent ved Gravene og Hans Jensens Stræde, og her uden for byen lå Oluf Bagers Mødrene Gårds forgænger. Bygrænsen gik ved Byens Bæk, der løb gennem Hans Jensens Stræde – også herom senere.

Oluf Bagers Mødrene Gård har altid været omgærdet af mystik og vidtløftige spekulationer, som sjældent har haft meget på sig. Nogle har ment, at Odense Købmandslaug efter reformationen holdt til i huset, og at førstesalen var indrettet som laugssal.⁷ Lauget fik ganske vist nyt laugshus, men det vides ikke, hvor det lå.⁸

En anden historie vil vide, at Christian II – dattidens farligste politiske fange – boede i Nørregade 29, da han i 1549 blev flyttet fra Sønderborg Slot til Kalundborg Slot. Der er dog ingen bevi-

ser for påstanden, som næppe er andet end rene spekulationer! Mere sandsynligt er det, at den kendte Odensekøbmand Oluf Bager allerede i 1550'erne boede i ejendommen.

Odense – en handelsby

I 1500-tallet var Odense købmændenes og handelens by. Allerede i middelalderen var byen en handelsby, men efter reformationen blomstrede købmandskabet som aldrig før.

De gunstige konjunkturer for dansk landbrug i 1500-tallet smittede af, og det mærkede Odenses godt 5.000 indbyggere. Priserne på korn og stude steg. Herremændene, der var storeksportø-

rer af landbrugsvarer, skovlede penge ind. Penge, som blandt andet blev investeret i nyt byggeri. Aldrig før eller siden er der blevet bygget så mange herregårde som i disse velstandsår. De store handelshuse nød også godt af 1500-tallets prisstigninger. En stor del af handelen blev koncentreret hos en lille gruppe stenrige storkøbmænd, der optrådte som mellemmand mellem herremændene og kronen på den ene side og udenlandske købmænd på den anden. Især handelen med Nederlandene blomstrede.

Den voksende handel skabte velstand blandt Odenses storkøbmænd, der tjente gode penge på eksporten af levende kvæg fra de fynske landbrug. Velstanden satte også sit umiskendelige

I 2003 gennemførte Nationalmuseet en større undersøgelse af kælderen. På billedet til venstre ses kælder døren ud mod gården. På dørens højre side og haket skjult bag hvælvingerne gemmer sig en niche – muligvis en oprindelig vinduesglug. På billedet til højre ses sydgarven med to fladbuede nicher. Hele sydgarven blev ommuret i 1889, og hvor meget, der er oprindeligt, kan vanskeligt afgøres.

Modsatte side: Kontrasten mellem roen i den historiske baggård og Nørregades moderne travle liv er slående.

præg på byen, hvor nybyggeriet blomstrede frem.

Byens købmænd udgjorde sammen med guldsmede og bryggere, som også var handlende, det øverste sociale lag. Strækningen mellem Overgade (Skjolden) og Flakhaven var til langt ind i 1500-årene hjemsted for byens storkøbmænd. Men handelens (og byens) vækst lokkede købmændene længere ud ad de gamle indfaldsveje, ud ad Nørregade, Vestergade og Overgade.

Byens driftige købmand havde fingeren på tidens puls og overtog den førende rolle i byens liv. Købmændene fik magten i byen. Allerede da middelalderen lakkede mod enden, fremstod købmændene som den absolut ledende klasse i købstadens politiske og økonomiske liv. En position, de udbyggede i 1500-årene. Det var købmændene, som sad i byens magistrat, byens styre. Magistraten var en samling af mænd, de såkaldte rådmænd, og de valgte selv nye rådmænd, mens kongen valgte borgmestrene – heraf var der to – blandt kandidater fra rådet. Rådmændene var ofte valgt på livstid.¹⁰

Blandt navnene på Odenses driftige købmænd er der et, som lyser op over dem alle, nemlig Oluf Bager. Den magtfulde og navnkundige renæssancekøbmand var Odenses rigeste borger i sidste halvdel af 1500-tallet. Han var så mægtig, at han lånte kongen penge til at føre krig for, og med sit

købmandssnilde beherskede han den odenseanske handel som ingen hverken før eller siden.

Storkøbmanden Oluf Bager

Oluf Nielsen Bager kom til verden omkring 1522, mens Danmark endnu var katolsk. Han var søn af Odensekøbmanden Niels Bager og hustru Ane Markvardsdatter, men ellers er kilderne om hans barndom og ungdom tavse.

I midten af 1500-tallet begyndte Oluf Bager sit virke som købmand i Odense. I begyndelsen skilte han sig ikke ud fra byens øvrige handelsmænd, og hans gesjæft var næppe større end byens andre købmænds. I 1563 udbrød Den Nordiske Syvårskrig (1563-70), og krigen blev Oluf Bagers store chance. I løbet af de syv krigsår fik han stablet en meget indbringende forretning på benene, og snart var han flere længder foran kollegerne i Odense, ja hele provinsen. Oluf Bager handlede direkte med udlandet. Han havde selv en stor flåde i søen, der førte korn og stude ud af landet og vendte tilbage med klæder og andre gode sager.

Hans formue blev overvejende skabt på et fast og lukrativt samarbejde med kronen. Den odenseanske købmand, der på et tidspunkt havde syv handelsskibe på "verdenshavene", leverede – vistnok som den eneste provinskøbmand – tøj, mad, udrustning og andre fornødenheder til kongens (leje-) soldater.

Oluf Bager var ubestridt byens matador, som ejede flere købstadsgårde, huse og boder spredt om i Odense. Hans besiddelser lå blandt andet i Nørregade og Overgade, på Albani Kirkegård og langs åen, ved Vesterport, i Klaregade og over for rådhuset. I hans besiddelse var blandt andet:

- Beldenaks gamle bispegård (Det adelige Jomfrukloster) som han købte i 1579, da den var en ruin, efter at kongen havde ladet Skt. Hans Kloster (Odense Slot) ombygge – blandt andet ved brug af materiale fra bispegården.
- Overgade 4 (kaldet Jordan) som han ombyggede i 1582. I kælderhvelvingerne lå byens første vinkælder, hvor stadens brave borgere kunne hæve pokalen.
- Overgade 8. Der er bevaret en portbjælke af træ med forgyldt indskrift fra dette hus.
- Overgade 10 (den fædrene gård) som han ombyggede i 1576, og hvor han selv boede i en periode.

Og så var der alle Oluf Bagers haver i og omkring hele Odense, herunder Tolderlund. Under krigen mistede Oluf Bager et af sine tre skibe, som var udlånt til kongen. Købmanden opgjorde selv værdien til 1.000 rhinske gylden, og som plaster på såret fik han Tolderlund, hvis marker og skove var en fuldgod erstatning. Tolderlund, der nåede til Næsbyhoved Slots- have og gav fiskeret i Næsbyhoved Sø, var blandt de mest markante. Endelig ejede han en del bøndergårde. Han var herre over gården Østerlev i Sanderum og ejede tilmed Vigelso i Odense Fjord, hvor hans stude gik på græs.

Man kan den dag i dag gå
 ind i Skt. Hans Kirke og
 studere den driftige storkøb-
 mand Oluf Bagers epitafium.
 Det er fra 1576 og
 viser ham i største puds.
 Han er på sit livs højde-
 punkt – midt i halvtredserne
 – og paraderer sammen med
 hustruen og den store børne-
 flok. Af sønnerne bevarede
 en del forbindelsen med køb-
 mandskabet, men de søgte
 deres lykke andre steder.
 To sønner blev købmænd i
 Norge, en tredje i Stockholm
 og en fjerde i Køge.
 Af sønnerne var det kun
 Niels Olufsen Bager, der
 blev i Odense. Den yngste
 datter, Ane, ejede i nogle år
 Nørregade 29 (Gengrøvet
 efter Danmarks Kirker).

Den odenseanske storkøbmand Oluf Bager og hustruen Margrethe Clausdatter. Den sagnomspundne byggematador og rigmand har været genstand for stor interesse og mange historier. Portræterne er en kopi malet i 1936 af E. Nielsen efter epitafiet i Skt. Hans Kirke. Billederne er i dag ophængt i gangen på førstesal i Nørregade 29.

Og gerne på langfristede kreditter, hvor han fik sikkerhed i indtægter fra told og kongelige kornleverancer. Det gjorde Oluf Bager til en attraktiv samarbejdspartner for kongemagten, og han kunne oven i købet levere store varepartier. Den odenseanske købmands relationer til kronen var så gode, at han også købte og solgte handelsvarer på kongens vegne i udlandet.

Den udmarvende krig, der skulle afgøre års strid om handelen i Østersøen, tærede hårdt på landets finanser. Kongemagten blev dybt forgældet, da krigen blev ført med udenlandske lejesol-

dater, som blev finansieret ved lån fra adelen og Oluf Bager. Da krigen lakkede mod enden, skyldte kongen den odenseanske storkøbmand mere end 20.000 daler – et formidabelt beløb.

I hjembyen omgav Oluf Bager sig med pragt, og hans rigdom var større end alle andres. Han betalte allerede i 1566 dobbelt så meget i skat som nogen af byens andre skatteydere. Da Oluf Bager klagede over det høje skattetryk, fik han ved hjælp af sine gode forbindelser til kongemagten en klækkelig nedsættelse. Oluf Bager drev – efter kongens mening – en for landet nyttig virk-

Denne kvittering bærer Oluf Bagers egenhændige håndskrift. Teksten indledes: "Jeg Oluf Bager, borger i Odense, kender med denne min egen håndskrift ..." hvorefter følger en kvittering for 2.000 daler til en mand i Ribe. Kvitteringen er dateret "Hamborg mandagen efter palmesøndag år 1569". I hjørnet aner man Oluf Bagers kendte bomærke.

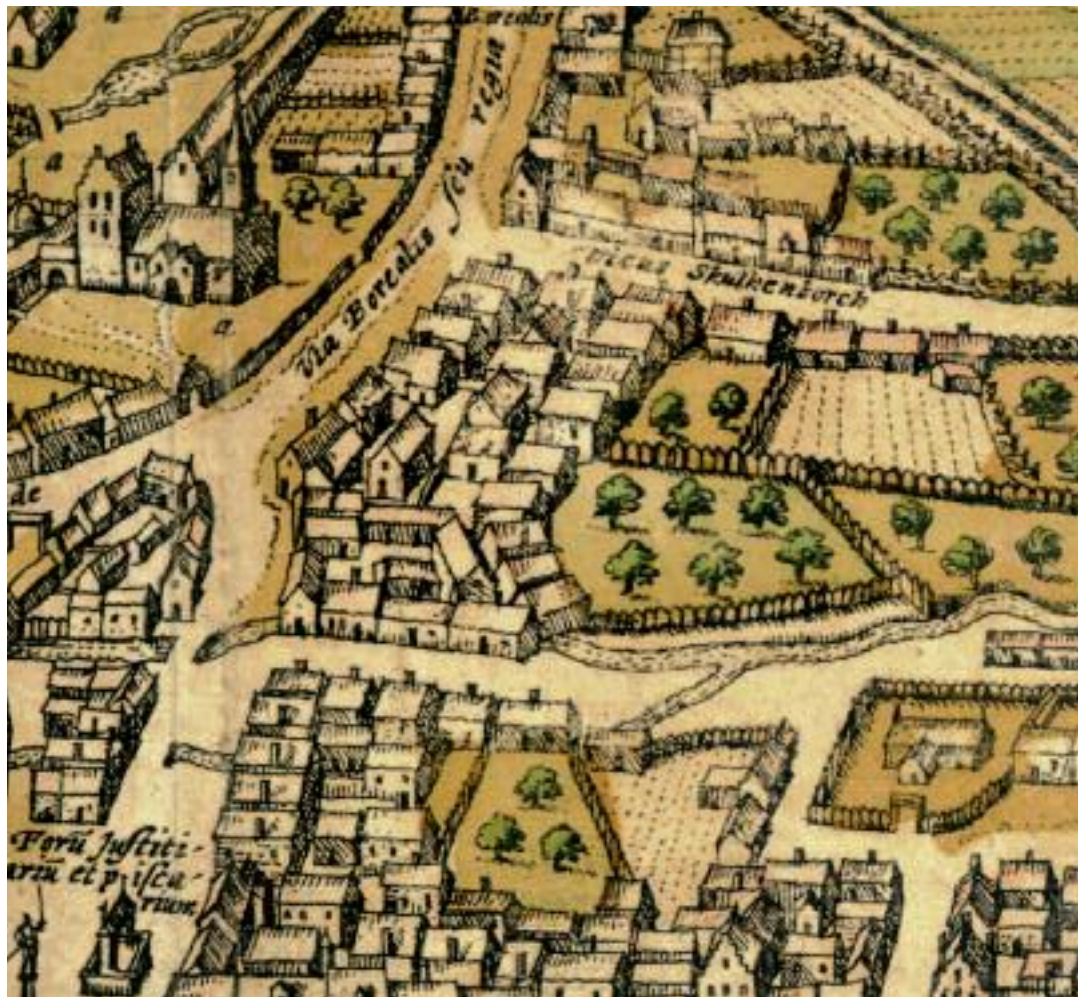
somhed. Den kongelige besked faldt ikke i god jord hos Oluf Bagers lokale rival, storkøbmanden Hans Mule. Han var en mand med et stridbart og ustyrligt sind, som var vanskeligt at tæmme. Rivalen mente, at Oluf Bager ligefrem snød i skat og var sat i skat efter en alt for lille formue og for lille en indtægt.

Oluf Bager klagede til kongen over de ærekrænkende beskyldninger. Majestæten bad derfor alle, der bagtalte Oluf Bager, begrunde deres anklager. Sagen kunne være endt i retten, men det gjorde den nu ikke. Den slagfærdige Oluf Ba-

ger foreslog i stedet et rask lille væddemål. Hvis Hans Mule kunne bevise, at der blev snydt med skatten, ville Oluf Bager kvit og frit give ham den gård i Overgade, hvor han på det tidspunkt selv boede. Og ikke nok med det, byens fattige ville også få 100 daler. Og selvfølgelig skulle Hans Mule gøre det samme, hvis Oluf Bager kunne bevise sin uskyld. Tvisten mellem de to kamphaner blev – så vidt vides – aldrig afgjort, men sagen viser med al tydelighed, at Oluf Bager ikke var sådan at bide skeer med. Han var en resolut og handlekraftig herre!¹¹

*Oluf Bagers Mødrene Gård,
som den er gengivet på det
kendte Brauniuskort fra
1593. Gården er placeret ca.
midt i billedet.*

Om privatpersonen Oluf Bager vides næsten intet ud over nogle sagn og anekdoter, hvis sandhedsværdi vanskeligt kan efterprøves. Han trådte for alvor ind på den historiske scene i 1550, kun 29 år gammel, da han var selvstændig købmand i fødebyen. Året efter giftede han sig med den blot 15-årige Margrethe Clausdatter fra Børgense. Hun var vistnok af adelsslægt og førte en springende bjørn i sit våbenskjold. Parret fik 12 børn - syv sønner og fem døtre, hvoraf den ene dog døde inden for det første leveår. Den ældste søn skulle senere føre faderens handelsvirksomhed videre. Oluf Bager var en overgang rådmand i Odense (fra 1567 til 1584), men han gjorde ikke større væsen af sig i den rolle.

Den succesrige købmand var et markant eksempel på de stærke borgerlige erhvervsinteresser, der knyttede sig til Odense – og den nye stat – i sidste halvdel af 1500-tallet. Det var kun nogle få stor-købmænd i Danmark, der nåede et sådant format.

Den odenseanske storkøbmand nød også kongefamiliens tillid efter syvårskrigen. Da Odense i 1580 stod på den anden ende, fordi kongen skulle hylde i byen, kom en række prominente personer på besøg. Her var Oluf Bager vært for kongens bror, hertug Hans den Yngre. Lenshødningsfesten, hvor de sønderjyske hertuger aflagde ed over for Frederik II, gav byen et nyt, stort torv (Albani Torv), hvor festen kunne holdes.

I 1593 blev Odense for første gang kortlagt. Den tyske kartograf Georg Braunius udgav et kort over byen i fugleperspektiv, som efter datidens forhold var ganske detaljeret. De fleste købstæder havde endnu i 1500-tallet stor lighed med landsbyer. De store købstadsgårde var firlængede og indrettet med porthus, stalde, udhuse og beboelseshus. Grundene til byhusene var store, og gaderne var brolagte. På kortet øjner man også Oluf Bager Mødrene Gård på hjørnet af Nørregade og det senere Hans Jensens Stræde. Ejendommen omfatter forhuset ud mod gaden og flere side- og baghuse langs med sydsiden af Byens Bæk (i dag Hans Jensens Stræde), og selv om kortet næppe er helt pålideligt, så synes det klart, at der allerede i 1500-tallet hørte flere småhuse og boder til Nørregade 29. Disse boder var som regel små, lave et-rums rækkehuse i bindingsværk. Det var ganske almindeligt, at boderne lå i sidegader og baggader eller i købstadsgårdenes udkant. Beboerne var normalt dårligt stillede familier af småhåndværkere, svende og tjenestefolk.

*Vindue i baghuset ved trap-
pen til loftet på tredje sal.
I de små ruder sidder stadig
de originale glas med
charmerende uperfektheder.*

*Baghusets indvendige gav
på tredje sal med synligt
bindingsværk med groft
udskårne stolper og ujævnt
opmuret tav.*

*Udsnit af vindue
med vinduesstolpe (lodpost)
i entreen på førstesal.
Det gamle glas sidder stadig
i ruden og i midten står en
vinduesstolpe, der i sin tid
blev lavet som kopi af de
originale vinduesstolper,
der befinder sig i et vindue i
stueetagen ud mod
Nørregade 31.*

*Lysekrone i hall'en i forhuset.
Lysekronen er indkøbt i forbindelse med Realdania Byggs restaurering og overtagelse af huset i 2003.*

Bjælken over døren til bindingsværksfløjen sad oprindeligt på en anden bygning. Siden blev den flyttet til et af husene ud mod Hans Jensens Stræde, før den i 1931 fik sin nuværende placering.

Resterne af Skt. Albani Kirkegård blev fjernet, og flere huse mellem Skomagerstræde og Adelstræde blev revet ned, heriblandt også et der tilhørte Oluf Bager.

Han ejede det halve Odense

Hvis Oluf Bager havde haft blåt blod i åreerne, var hans spareskillinger blevet sat i landbrugsjord, men som købstadsborger var de skattebegunstigede herregårde lukket land for ham. Hans enorme formue blev derfor placeret i gårde, huse og grunde i og omkring Odense. Oluf Bager blev byggespekulant og en stor en af slagsen. Biskop

Bircherod skriver ligefrem, at “de fleste store bygninger i byen har været i hans besiddelse, og enhver af dens pragtfulde bygninger har han ladet opføre”.¹² Det er nu en overdrivelse, men det er alligevel imponerende, hvor mange af datidens anselige købstadshuse han ejede.

Oluf Bager udfoldede i 1570'erne en livlig byggeaktivitet, som ikke blev mindre under krisen i 1580'erne. Han var utvivlsomt byens største bygherre, og han købte, byggede og ombyggede et utal af købstadshuse. Den odenseanske renæssancekøbmand byggede ikke alene flere store, solide bindingsværkshuse, men hans bomærke, det opadvendte anker, sad også på adskillige af

*Modsatte side:
Øverst: Dørhåndtag på døren ind til forhuset fra gårdsiden.
Nederst: Kældervindue i forhuset ud mod gårdsiden.*

byens største og mest imponerende stenhuse. De lå selvsagt i de fornemste kvarterer, langs Vestergade, Nørregade, Overgade og Nedergade. Som datidens herregårde blev stenhusene prydet med sandstensornamenter og andre detaljer, der fortalte om bygherrens magt og velstand.

Da Oluf Bager i begyndelsen af 1580'erne endnu var på sin økonomiske og magtmæssige tinde, blev der lavet en fuldstændig fortegnelse (et såkaldt låsebrev) over de gårde, huse, boder og jordstykker i Odense og omegn, som han i tidens løb havde fået fingrene i, hvad enten han havde købt, arvet eller på anden vis erhvervet dem. Låsebrevet fra 1584 omtaler 12 gårde, 16 huse, 14 haver og fem andre grundstykker i Odense, som Oluf Bager havde ejendomsretten over.

Låsebrevet omtaler også den gård i Nørregade, som skulle være Oluf Bagers mors fødested, deraf navnet Oluf Bagers Mødrene Gård. Gården strakte sig fra afdøde Caspar Mules gård og tværs over bækken til Anders Remmesniders gård og hjørnestolpe.¹³

Den sagnomspundne Oluf Bager

Oluf Bagers enorme velstand gav næring til fantasien, og utallige upålidelige sagn knytter sig til købmandens legendariske levnedsløb og hans

kæmpeformue. Det kendteste af sagnene handler om engang, da kong Frederik II var på besøg i Odense, og hvor han som sædvanlig var gæst hos Oluf Bager. Her knitrede kaminen lystigt, og der duftede dejligt i hele stuen. Det var kanelbark, der til ære for den fornemme gæst gik op i luer. Kongen bemærkede værtens fråseri, men Oluf Bager svarede, at han da sagtens kunne bruge endnu dyrere brændsel. Han greb prompte en række kongelige gældsbeviser og kastede dem ind på den flammende ild. Da udbrød kongen ved synet: "Ole! Ole! se dig for, hvad skal enden blive!"

Historien er god, men desværre er anekdoten om parvenuens foragt for sin hurtigt vundne rigdom næppe sand. I hvert fald fortælles samme episode om blandt andre Fuggerne i Augsburg og kejser Karl V. Sagnet må dog alligevel være et udtryk for samtidens – eller måske snarere eftertidens – vurdering af Oluf Bager og hans rigdom.

Da krudtrøgen fra den nordiske syvårskrig lagde sig, havde Oluf Bager store beløb til gode hos kronen. Han aftog nu korn fra krongodset – herunder Odense Stifts tiendekorn og korn fra Odensegård Len – og solgte det videre. Han handlede også med regeringen; en overgang stod han for hoffets forsyninger med rhinskvin. Forretningen gik dog knapt så godt længere, og Oluf Bagers indtægter faldt mærkbart. Heldet var begyndt at svigte – eller måske havde han bare

slået større brød op, end han kunne bage, da konjunkturerne vendte. Kornhandelen var meget følsom over for blandt andet uroligheder i Nederlandene. Flere danske købmænd blev i 1580'erne ramt af depression og kreditkrise. I Odense fik både Oluf Bager og den evige rival Hans Mule svære vanskeligheder med likviditeten, og deres forretninger blev reduceret for stedse. At nogle af Oluf Bagers skibe forliste, gjorde ikke sagen bedre (sagnet lader en heks være årsagen til hele syv skibes undergang).¹⁴ Oluf Bager var ikke længere byens største skatteyder, skønt han endnu var ganske velbeslået. Efter Frederik IIs død i 1588 kom Christian IV på tronen, og han synes ikke at have vist Oluf Bager den samme bevågenhed som sin far.

I sine sidste leveår skilte Oluf Bager sig af med flere ejendomme. Datteren Lisbeth (1563-1638) fik eksempelvis den fædrene gård, Overgade 10, som morgengave, da hun blev gift. De andre døtre fik formentlig tilsvarende gaver, og den yngste datter, Ane, fik muligvis den mødrene gård; i hvert fald boede hun i 1600 som enke i Nørregade 29, mens Oluf Bager selv sad i et mindre hus, nemlig naboejendommen Nørregade 31.¹⁵

I ældre bøger stod der at læse, at Oluf Bager endte med at spise nådsensbrød hos sine børn. Et sagn vil endda vide, at Oluf Bager på sine gamle dage var så forarmet og ussel, at ingen af

Modsatte side: I det gamle gæsteværelse i forhuset er på den ene væg opsat en teaterkulisse fra det gamle Odense Teater på Sortebrødre Torv. De resterende tre vægge er malet, så de passer til lærredet. I dag fungerer rummet som kontor.

» Ejerliste

- 1507 Christine Marqvard
- 1550 Købmand Oluf Bager
- 1600 Antagelig Ane Olufsdatter Bager
- 1625 Antagelig Karen Mules far, Claus Mule
- 1660 Adelsfrue Karen Mule og læge Christian Henriksen Luja
- 1709 Købmand Daniel Bastiansen von Bergen
- 1715 Regimentskvartermester Thor Hansen
- 1736 Major Johan Broch
- 1772 Postmester Ulrich Christian Melbye
- 1774 Student Thomas Sørensen Breinholm
- 1796 Amtskommissær Johannes Dall
- 1810 Komtesse Birgitte Eleonora Rantzau til Kragstbjerg
- 1815 Justitsråd og amtsforvalter Andreas Andresen
- 1816 Den enevældige konge
- 1833 Krigsråd Hans Jørgen Daniel Kellinghuusen
- 1841 Konsul J. Ploug og P. Richard (handelshus)
- 1853 Købmand Joseph Jensen Stokkebye
- 1888 Grosserer Niels Anton Chr. Christiansen
- 1914 Grosserer Carl Albert Stokkebye Christiansen
- 1953 I/S ved Carl Albert Stokkebye Christiansen og sønnerne Henning og Erik Stokkebye Christiansen
- 1959 A/S Odense Kulkompagni
- 1962 Enkefrue A.N.C. Christiansen og sønnerne Henning og Erik Stokkebye Christiansen
- 1968 F. Salling A/S, Århus
- 1976 Odense Kommune
- 1983 Møbelhandler Svend Åge Isaksen
- 2001 Haandværker- og Industriforeningen
- 2003 Realdania Byg (tidligere Realea A/S)

hans 12 børn ville tage sig af ham.¹⁶ Derfor kaldte han alle børnene sammen og hentede et tungt skrin frem. Han lovede den, der ville passe ham de sidste år, at pågældende skulle arve skrinet med dets indhold. Alle ville nu gerne hjælpe, men da den gamle far døde, og de åbnede skrinet, fandt de ikke hans sidste spareskillinger, men nogle kampesten og en stok med indskriften:

“Den, der giver, til han tigger,
skal prygles, til han ligger”.

Hjerteskærende! Intet tyder imidlertid på, at den 80-årige Oluf Bager gik fattig i graven, da han døde den 21. september 1602. Snarere tværtimod.

Oluf Bager efterlod sig en stor slægt, og enkelte af hans efterkommere blev boende i byen og kom til at præge Odense mange år fremover. Det samme gjaldt de bygninger, han havde opført, og hvoraf Oluf Bagers Mødrene Gård endnu pryder gadebilledet.

Den mødrene gård

Den mødrene gård kom tidligt på Oluf Bagers hænder – måske var den en arv fra moderen. Allerede i midten af 1500-tallet slog Oluf Bager sig ned i Nørregade. En kongelig skrivelse fra 1550

fortæller, at han mod syd var nabo til Laurits Skriver. Nogle år senere byttede Oluf Bager sig til nabohuset. Det havde oprindeligt været kirkelig ejendom, men var efter reformationen kommet under kronen. De to nørregadehuse blev sandsynligvis lagt sammen i 1550'erne. Det forklarer i hvert fald, hvorfor man i kælderen under Nørregade 29 kan finde rester af flere ældre huse.¹⁷

I 1586 lod Oluf Bager forhuset udvide og ombygge i den nuværende kendte form – opført “af ny”, som der står over hoveddøren til gaden. På loftet har man fundet en døreoverligger fra 1572 med

Gårdsiden af Nørregade 29 umiddelbart efter restaureringen. Selvom gårdens små til-læggende bygninger er blevet ændret, revet ned og ombygget har gårdmiljøet formået at bevare meget af den historiske atmosfære, som medvirker til stedets charme og karakter.

Lygten på gårdsiden stammer efter sigende fra Frederik VI's tid og var oprindeligt en tranlampe. Den var en gave fra Fyens Disconto Kasses direktør i forbindelse med restaureringen i 1930'erne, og betingelsen var, at den skulle sættes op på huset.

Oluf Bagers bomærke, og der har måske været flere bygninger på grunden. Oluf Baker udviste som nævnt stor byggeaktivitet i disse år. Allerede i 1576 genopførte (eller ombyggede) han den fædrene gård i Overgade 10, hvor han selv boede i 1584.

Ved byggeriet af den mødrene gård blev der ikke sparet på noget. Huset skulle være så herskabeligt og smukt som muligt.

Oluf Bagers Mødrene Gård er med sit forhus og sidehus et godt eksempel på et købstadshus fra 1500-tallet. En typisk renæssancegård – og alligevel ikke. I 1500-tallets slutning var Odense og andre købstæder præget af store bindingsværksgårde, der langt op i 1800-tallet satte deres præg på bybilledet. Århundredet igennem havde byggeriet i de danske købstæder været domineret af bindingsværk med lerklinede eller udmurede tavler. Derimod var der længere mellem de grundmurede huse, som af og til fristede en handelsmatador, som ønskede en statelig bolig, der hævdede sig op over standsfællerne – sådan en statelig bolig var Oluf Bagers Mødrene Gård.

De svungne gavle, der også præger Oluf Bagers Mødrene Gård, var typisk for renæssancens byggeri. De gav bybilledet en livlig silhuet. Nyt var det også, at facaden blev bygget ud mod gaden.

Købstadsgårdene var ofte store, flerfløjede anlæg i to stokværk. Forhuset vendte gerne ud mod gaden, mens der var sidehuse og baghuse længe-

Rosetterne på mellembygningen er et karakteristisk renæssancetræk og findes på mange huse af tiden rundt omkring i Odense.

re inde på grunden. Gårdene havde egne portindkørsler, enten gennem forhuset eller ved siden af forhuset. Over porten eller døren var ofte anbragt en såkaldt porthammer, som bar bygherrens og hans hustrus navne, våben eller bomærke, årstal og en passende indskrift – sådan som den endnu er bevaret på Oluf Bagers Mødrene Gård. Disse tavler var et minde om bygherrens formåen.

I 1500-tallet kom det på mode at kalke huse ne udvendigt, og Nørregade 29 var sandsynligvis kalket fra begyndelsen. Om bygningens oprindelige indretning vides intet med sikkerhed. Forhuset bestod formentlig af stuer og kamre, og på førstesalen lå nok nogle gemakker, som kun var i

Mellembygningen blev formentlig opført nogenlunde samtidig med forhuset. Her er bygningen fotograferet omkring 1910, og før den blev restaureret i 1931-32. Bemærk nedløbsrøret til venstre, der også fungerede som afløbsrør fra køkkenet. Langt op i 1900-tallet var der kun koldt vand i køkkenet. Om vinteren fros afløbet somme tider til, og så måtte gårdskarlen op og sidde med en kedel varmt vand for at få afløbet tøet op.

brug ved festlige lejligheder. Disse repræsentative rum har sandsynligvis været fint udstyret med paneler og vægmalerier. Køkkenet lå, som det var skik og brug, formentlig i sidelængen, hvor der også var bryggers og lignende.

Renæssancens købstadshuse

Det er husene, der gør byen til en by. Renæssancens Odense havde ca. 800 bygninger - ca. 200 købstadsgårde, 230 huse og 360 boder.

Hvert hus er præget af sin tid, sine modeluner. Renæssancens formsprog satte sit præg på husene, uanset om de var grundmurede eller i bindingsværk. Det fineste bindingsværk var ofte for-

synet med smukke udskæringer med ranker og pragtrosetter. De udskårne halvrossetter var vistnok en detalje, der forplantede sig til Danmark fra det tyske. I Odense blev halvrossetterne meget populære, ja, de blev nærmest en Odensespecialitet. Byens billedskærere fik frit spillerum; den fynske skønhedssans fornægtede sig ikke. Halvrossetterne var også motiv på flere af de købstadsgårde, som Oluf Bager opførte. Den ældste sidefløj på Oluf Bagers Mødrene Gård har også disse tidstypiske udskårne halvrossetter. Rosetterne ligner hinanden og er dog forskellige - måske har svendene på den måde sat deres helt personlige præg på bygningen. Hvornår Oluf Bagers Mødrenes Gårds treetagers sidefløj i egebindingsværk

Husets køkken lå formentlig fra begyndelsen i sidefløjen. Her er det i 1937 kokkepigen, der er i fuld sving ved støbejernskomfuret i køkkenet på førstesal, hvor der også i dag er køkken.

blev opført, er usikkert. Den blev uden tvivl bygget som pakhús i renæssancen, men hvornår? En løsholt med Oluf Bagers og hustruens bomærker over døren fortæller i dag, at sidehuset blev bygget samtidig med forhuset. Det skal man nu ikke lade sig narre af. Bjælken sad oprindeligt på en anden af Oluf Bagers bygninger. Hvilken vides desværre ikke. Senere sad bjælken over døren til et mindre hus ud mod Hans Jensens Stræde, men blev i forbindelse med renoveringen i 1931 flyttet til sin nuværende placering i sidefløjen. Det er rent fup!

Renæssancens huse havde gerne strålende facader. Både tømmer og murtavler var malet og kalket i kraftige kulører, og billedskærerarbejdet

glimrede med guld og bemaling – en farveglæde, som siden forsvandt bag puds og ensartet maling.

De fede år omkring år 1600 satte deres præg på bybilledet med talrige nyopførte bindingsværkshuse. På bymuseet Møntergården kan man se andre eksempler på renæssancens bygninger, blandt andet Eiler Rønnows gård fra 1547 og selve Møntergården fra 1646.¹⁸

Nye ejere

I hvert eneste hus er der mennesker, der har slidt, slæbt, spist, elsket og sovet. Mennesker er blevet født og døde. Gamle huse har i generationer været rammen om menneskeliv. Sådan er det selv-

*Kulgrosserer Carl Albert
Stokkebye Christiansen
fotograferet på gårdspladsen
bag Oluf Bagers Mødrene
Gård ca. 1915. Bag ham er
kullene ved at blive fyldt i
sække og læsset på hestevog-
ne, der kørte brændselet ud
til kunderne.*

følgelig også med Oluf Bagers Mødrene Gård, hvor flere fremtrædende personligheder har haft deres hjem og virke.

Det blev sikkert Oluf Bagers datter Ane Olufsdatter Bager, der overtog Nørregade 29 efter faderen. Hun omtales i et skiftebrev fra 1600. Hun nåede at blive gift tre gange, og hun fik muligvis Nørregade 29 i morgengave ved et af sine to første bryllupper. Hendes første husbond, købmand Brun Rensing, handlede med vin, som han blandt andet købte i Amsterdam. En bestilling fra kongen nævner blandt andet kanarievin, rhinskvin og rødvin. Han døde imidlertid allerede i 1590, hvorefter hun blev gift med Christen Kjer. Han beteg-

nes som herredsfoged, men drev også handel. Christen Kjer kom i gæld til en svoger og sejlede i begyndelse af 1600-årene ud af landet med en ladning korn, som han havde købt af rigets kansler Arild Huitfeldt – og blev aldrig set siden.

I 1604 gik Ane Olufsdatter Bager atter op ad kirkegulvet. Hendes tredje ægtemand var sognepræst i Sandager-Holevad 1591-1634, Peder Hansen, og på det tidspunkt må hun i hvert fald være fraflyttet Nørregade 29.¹⁹

Hvorvidt Oluf Bagers datter boede i huset frem til 1604, er uvist. Husets skæbne de næste år ligger hen i mørke. Bygningen blev med sikkerhed handlet i 1625, men de nærmere detaljer om

Tjenestefolk og personale samlet på gårdspladsen til Oluf Bagers Mødrene Gård 1933. På billedet ses flere af de baghuse og vognporte, der hørte til Nørregade 29. Bagerst er det baghuset, der stødte op til Slotsbryggeriet, Nørregade 45.

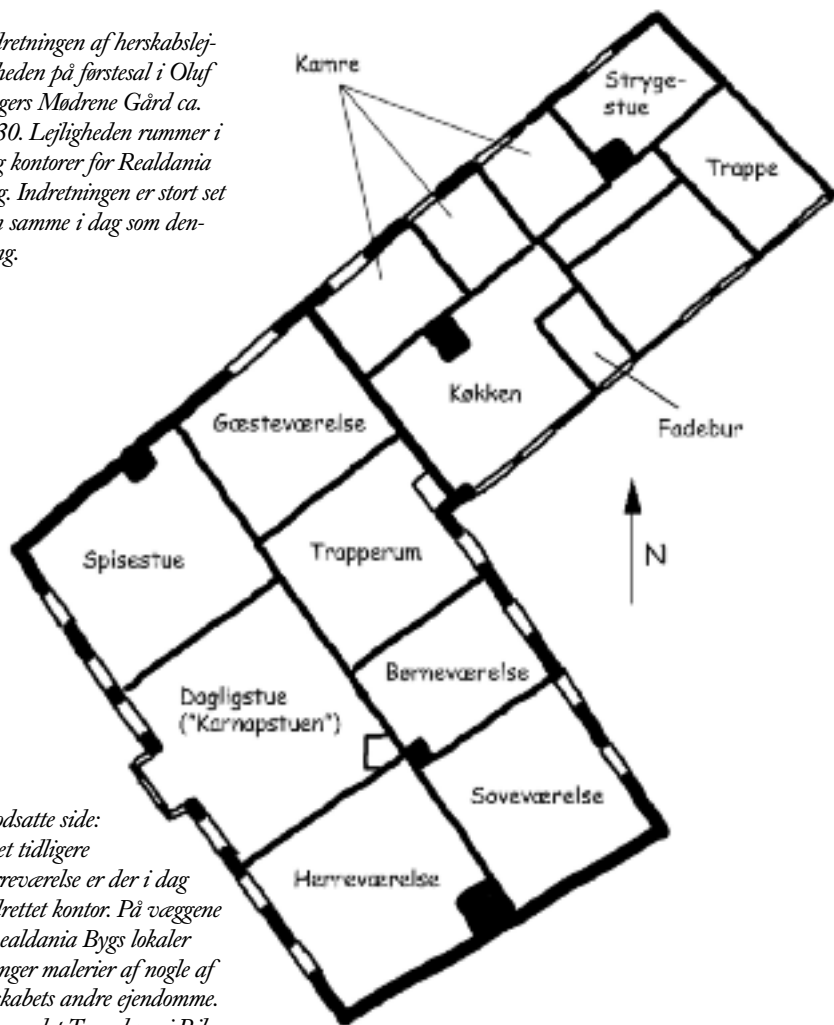
handelen er ukendte. Først omkring 1660 ved vi, hvem ejeren var, nemlig Karen Mule (ca. 1622-63). Hun var datter af Claus Mule til Nislevgård og altså barnebarn af købmand Hans Mule, Oluf Bagers gamle rival.²⁰ Adelsfrøkenen blev i 1647 gift med sognepræst Mikkell Hansen, en søn af biskop Hans Mikkelsen, med hvem hun fik et par børn. Ægtemanden døde i 1653, og tre år senere stod Karen Mule igen brud. Hendes nye mand var læge Christian Henriksen Luja (1628-1708). Han stammede fra Merseburg i Sachsen, men var ad omveje kommet til Odense ca. 1656. Der gik kun nogle få år, og så gik Karen Mule bort. Det var i 1663, og Oluf Bagers Mødrene Gård blev delt

mellem forskellige arvinger, herunder også børnene fra Karen Mules første ægteskab.

Christian Luja var kun enkemand i to år, før han på ny blev gift. Den udkårne var Abigael, der var datter af biskoppen over Fyns Stift, Laurids Jacobsen Hindsholm. Parret og deres familie boede formentlig i Nørregade 29 i en årrække. De var imidlertid fraflyttet i 1682, da gården stod ledig.

På nogenlunde samme tid solgte Hans Mikkelsen Mule, søn af Karen Mule fra første ægteskab, sin fjerdedel af den "grundmurede gård i Odense, som hans salige moder Karen Mule iboede og af-døde, beliggende på Gravene [Nørregade] imellem Tobias Bøssemager på den ene, og Hans

Indretningen af herskabslejligheden på førstesal i Oluf Bagers Mødrene Gård ca. 1930. Lejligheden rummer i dag kontorer for Realdania Byg. Indretningen er stort set den samme i dag som dengang.

*Modsatte side:
I det tidligere herreværelse er der i dag indrettet kontor. På væggene i Realdania Bygs lokaler hænger malerier af nogle af selskabets andre ejendomme. Her er det Taamborg i Ribe.*

Arntsen Bager på den anden side, med dertil hørende haver og seks boder". Køberen var stedfaderen Christian Luja.²¹ Nørregade 29 var blot en af mange ejendomme, der var ejet af den odenseanske læge. Faktisk var Christian Luja den største ejendomsmand i 1680'ernes Odense. Hans besiddelser strakte sig også uden for bygrænsen, hvor han f.eks. ejede herregården Tøjstrup. Som et tegn på familiens rigdom skænkede Christian Luja og hans hustru i 1695 to alterstager til Skt. Knuds Kirke, hvor de endnu pryder alteret.²²

Da familien Luja flyttede fra Nørregade, blev den herskabelige Oluf Bagers Mødrene Gård formentlig lejet ud til andre velstillede odenseanske familier. Efter Christian Lujas død i 1709 solgte hans arvinger huset til købmand og ejendomsmand Daniel Bastiansen von Bergen. Gården, der lå på en lang, forholdsvis smal grundstrimmel – et levn fra middelalderens jordopdeling – omfattede også port og boder ved "strædet bag Nørregade".²³

De første bygningsbeskrivelser

Der gik kun nogle få år, så skænkede købmand von Bergen købstadsgården videre til svigersønnen, regimentskvartermester Thor Hansen (1671-1731) og datteren Margaretha.

*Mødelokalet på førstesal med
karnappen, der hænger ud
over hoveddøren og giver kig
til Nørregade.*

*Køkkenet i mellembygningen.
Gennem årene har bygningen
sat sig og efterladt rummet
med et markant fald.*

Modsatte side: Låsen ind til soveværelset. Folk har åbent altid været nysgerrige, så nøglehullerne i låsen er forskudte, så man ikke kan kigge ind.

Det var i 1715, og parret var blevet gift året før. Den nye ejer var en driftig forretningsmand, der drev en livlig handel med ejendomme, og han endte siden som borgmester og birkedommer. I skiftet efter den velhavende Thor Hansen, der døde i 1731, er en udførlig optegnelse over alle hans besiddelser. Også Nørregade 29 og indboet er omtalt. Det er en imponerede liste over fine klæder, porcelæn, sølvtoj, møbler, bøger og meget andet. Skiftet fortæller også om “den grønne stue”, sengekamret, skrivestuen, den store dagligstue, børneværelserne, skolestuen for børnene, to køkkener, spisekammer og bryggers. I kælderen var der øltønder, vinflasker og saltkar, mens køkken og bryggers lå i sidehuset. På købstadsgrunden lå desuden en havestue, et lysthus²⁴ og en stald, hvor der var opstaldet to køer, som gav mælk til husstanden.²⁵

Enken Margaretha von Bergen fejrede i 1736 på ny bryllup, og denne gang var den udkårne major Johan Broch (1689-1766). Parret blev boende i Oluf Bagers Mødrene Gård de næste årtier. Gården var stadig en af byens fornemste boliger. I grundtaksten fra 1743 blev bygningen vurderet til 600 rigsdaler, og ud af byens 931 takserede ejendomme var kun i alt 20 ansat til 600 rigsdaler eller mere. Gården omfattede dog flere lejligheder og huse, som blev lejet ud. I skattemøderne fra 1740'erne og 1750'erne møder man

f.eks. majorinde Pentz, oberst Christian Schiøler med familie, tjenestefolk m.fl. De små boder ud mod Hans Jensens Stræde var især beboet af småhåndværkere og soldater.²⁶

I begyndelsen af 1700-tallet blev flere byer hærget af voldsomme brandkatastrofer, hvor Københavns brand i 1728 nok var den, der gjorde størst indtryk. Brandene gav stødet til, at købstædernes huse skulle brandforsikres. Den første brandforsikring for Odense er fra 1761, og af den får man et præcist indtryk af Nørregade 29 – et øjebliksbillede af udseende og omfang. Brandtaksationen fortæller, at ejeren major Johan Broch boede i ejendommen, der bestod af en grundmuret bygning ud mod gaden. Mod nord var et treetagers bindingsværkshus af “god gammel egebygning” og et gammelt, seks fag langt og en etage højt “halvtags-hus”, som var opført i fyrrebindingsværk. På tværs over gårdspladsen lå et bindingsværkshus af egetræ i én etage, og mod syd – ud mod Hans Jensens Stræde – et mindre bindingsværkshus med indkørselsport.²⁷ Brandtaksationen taler også om et mindre trappehus i to etager “i gården”. Hvor trappehuset præcist lå, er usikkert. Måske ved sydgavlen, i hvert fald var Nørregade 29 endnu en hjørneejendom ved Nørregade og Hans Jensens Stræde.²⁸

Nogle få år senere blev majorinde Margaretha Broch enke. Det var i 1766, og samme år blev en

del af bygningerne ud mod Hans Jensens Stræde udstykket og solgt til ejerboliger – de nuværende Hans Jensens Stræde 6 og 8.

Majorinden døde selv i 1772. På det tidspunkt havde Oluf Bagers Mødrene Gård været i hendes besiddelse siden 1715, og den nye ejer var også en slægtning, nemlig postmester Ulrich Christian Melbye (1715-78), som hun omtalte

Sjællænderen Ulrich Christian Melbye blev Odenses postmester i 1742, efter at han i en årrække havde hjulpet faderen på postkontoret. Odense Posthus var dengang et af landets vigtigste, men alligevel såre beskedent, og Melbye klagede flere gange over lønnen, som han fandt alt for ringe. Hans løn blev reguleret. Da Melbye rundede 60 år, var han stærkt plaget af sygdom, og en fuldmægtig overtog flere af arbejdsopgaverne på postkontoret. I efteråret 1776 fik Melbye en ubehagelig sag på halsen. En sag, der handlede om, at der var betalt dobbelt porto på en forsendelse. En fejl, som senere var forsøgt raderet væk i protokollen. Raderingen var dog temmelig ubehjælpelig, og der var kradset hul i papiret. Sagen førte til Melbyes afskedigelse i 1777, men blot to måneder senere blev han benådet af kongen og fik sin gamle stilling igen. I december 1777 tog han imidlertid sin afsked på grund af sygdom, og året efter døde han.²⁹

*Hans Jensens Stræde set fra
Nørregade ca. 1920.
Bygningen til venstre
blev opført i midten af
1800-tallet og hørte til Oluf
Bagers Mødrene Gård, hvor
den blev brugt til kornmaga-
sin. I baggrunden kan anes
de huse, der senere blev revet
ned til fordel for Thomas B.
Thriges Gade.*

som “min kære svigersøn”.³⁰ Den nye ejer boede dog aldrig selv i Nørregade 29, men lejede den ud til blandt andet bogtrykker Biering.

Her stod pressens vugge

Oluf Bagers Mødrene Gård fik i 1700-tallet en fornem plads i odenseansk pressehistorie. Her stod så at sige provinspressens vugge. Odenses – ja, provinsens – første avis kom på gaden i 1735, men den havde det svært, og først i 1772 med lanceringen af *Fyens Stiftstidende* – der i begyndelsen lød det kringlede navn *Kongelig privilegerede Odense Adresse-Contoirs Efterretninger* – fik Odense en levedygtig avis. Manden bag avisen var Christian Gormsen Biering, der var født i 1731 som søn af skoleholderen ved rytterskolen i Hjallose.

Trods tabet af sin far i en ganske ung alder kom Hjallesedrenge på latinskolen og på gymnasiet i Odense. Siden rejste han til København, hvor han først studerede, men siden blev ansat som fuldmægtig på det københavnske adressekontor. Her fik han et solidt indblik i et adressekontors virksomhed, noget som siden skulle få stor betydning.

Det trak dog i lærersønnen for at komme tilbage til Odense, og i februar 1771 fik han et dobbelt privilegium til at åbne trykkeri og adresse-

kontor i den fynske hovedstad. Det nystartede adressekontor lejede sig ind “på Nørregade i gården over bækken”, dvs. i den nuværende Nørregade 29.

Biering havde egentlig ikke fået tilladelse til at udgive en avis, men myndighederne skelnede ikke strengt mellem at drive et adressekontor og udgivelsen af en avis, så den 3. januar 1772 udkom *Fyens Stiftstidende* for første gang. Avisens første nummer blev i tidens stil indledt med et digt af udgiveren, som påkaldte sig Guds hjælp til det nye foretagende. Helt i tråd med tiden var avisen en mellemting mellem et ugeblad og et tidsskrift, mens det rent nyhedsmæssige var prioriteret lavt. Indholdet var generelt meget blandet og omfattede også korte afhandlinger inden for teologi og jura med udlægninger af den hellige skrift og de gældende love. Der blev også ofret spaltepads til at drøfte moralske, samfundsøkonomiske og historiske spørgsmål.

Avisen udkom en gang om ugen og var normalt på otte små sider. Hele herligheden kostede 1 rigsdaler om året, hvis man var så heldig at bo i Odense, mens andre fynboer måtte betale 1 mark ekstra, dvs. en sjettedel mere. Uden for Fyn var prisen yderligere 1 mark højere. Abonnement blev tegnet hos landets postmestre, men i Odense skulle man blot henvende sig hos Biering selv i Nørregade. Selve adressekontoret lå

sandsynligvis på første etage i den store sal ud mod Nørregade.

Blandt de første, der indrykkede en annonce i avisen, var majorinde Broch – ejeren af Nørregade 29. I det allerførste nummer af avisen meddelte hun, at: “Udi i adressekontorets gård på Nørregade er straks eller til næstkommende påske tre à fire smukke og bekvemme værelser til leje enten med eller uden møbler. På samme værelser er den behageligste udsigt til byen på [den] ene og til haver, mark og skov på den anden side. Der er og staldrum til et par heste”.³¹

Nogle måneder senere bragt avisen endnu en annonce, hvor man igen søgte efter nye lejere til Mikkelsdag (29.9). Det var et betydeligt antal værelser, der skulle have nye lejere. En etage “bestående af seks værelser med køkken. Nok anden stuer med sovekammer, køkken neden ved hvoraf stuen til gaden er betrukken, enten under et eller separat til leje, enten for familier eller ledige personer, som selv møblerer. Derforuden er også tre smukke værelser, det ene betrukken, til gården, hvor fri og behagelig udsigt haves til byen, mark og skoven, straks eller til første flyttetid at bekomme til leje. Der [er] og staldrum og vognremise”.³²

Når værelserne blev sat til leje på én gang, så skyldtes det sikkert, at bygningen havde fået nye ejer, nemlig den før omtalte postmester Melbye. Han boede selv i et treetagers hus på hjørnet af

Overgade og Nørregade, så måske blev lejemålene sagt op for at kunne presse huslejen i vejret.

Avisen flyttede allerede i april 1773, og trykkeriet og adressekontoret rykkede på den tid til Beldenaks gård på Flakhaven. Måske skyldtes det virksomhedens hastige udvikling, at der var brug for andre og større lokaler, og derfor flyttede man. I hvert fald udvidedes avisen fra 1775 til det dobbelte omfang, således at abonnenterne nu fik 16 sider i oktavformat hver lørdag, men avisen udkom stadig kun én gang om ugen. Etableringen af Bierings trykkeri havde i øvrigt betydet, at langt de fleste af de værker, som byens og øens kulturelite skrev, nu blev trykt i Odense, og Bierings trykkeri var fuldt på højde med andre af datidens trykkerier, både i København og provinsen.

Fyens Stiftstidende var flyttet, men snart rykkede et nyt trykkeri og en ny avis ind i Nørregade 29.

Iversens lejebibliotek og avis

I midten af 1770'erne kom en driftig ung mand ved navn Christian Henrik Iversen (1748-1827) til Odense. Han stammede fra København, men da han mistede sin far i en tidlig alder, blev han sendt til opdragelse og uddannelse ved en barnløs farbroder, der var boghandler i Altona. Den ganske unge mand kom hurtigt i gang med at ar-

Modsatte side:

Stuen i forhuset der i dag bruges til mødelokale.

Hvor det før i tiden var travle stuepiger, fine fruere og driftige herrer der huserede, er det i dag Realdania Bygs ansatte og besøgende.

Nørregade 29. I 1890'erne blev facaden ud mod Nørregade forsynet med store butiksvinduer, og huset mistede sit umiskendelige renaissancepræg. Facaden blev samtidig pudset med en rødfarvet mørtel, hvori der blev skåret fuger, som siden blev hvidtede. Det var efterhånden kun de svungne gavle, tavlen over hoveddøren og smedejernstallene, der mindede de forbipasserende om, at her lå en af Odenses ældste verdenslige bygninger. I dag fremstår bygningen rødkalket, og de store butiksruder er erstattet af vinduer i en mere moderat størrelse.

bejde som omrejsende boghandler med base i Lübeck, og det var herfra, han i 1766 første gang besøgte Odense, hvor han slog sin "boglade" op i et gæstgiveri i Overgade.

Christian Iversen må have syntes godt om Odense, for i 1775 flyttede han fast til byen og tog borgerskab som boghandler. På sin mødrene side talte Iversen blandt sine fjerne slægtninge også Oluf Bager, så hvad var mere naturligt, end at han fik bopæl i Oluf Bagers Mødrene Gård. Her åbnede han sin boglade i den store sal på første etage, og her etablerede den foretagsomme Iversen også et lånebibliotek. Det første lejebibliotek i en dansk provinsby fik således til huse i Nørregade 29!³³

For at kunne bruge biblioteket, der i 1785 talte 3.700 titler, skulle man betale 4 rigsdaler om året. Det svarede nogenlunde til 13 daglønninger for en håndværker, så lånerne var nok byens bedre stillede. Folk fra Odense måtte låne en bog ad gangen, mens udenbys måtte låne tre til seks bøger, alt afhængig af afstanden.³⁴

På trods af sin foretagsomhed måtte Christian Iversen dog snart se i øjnene, at det var svært at skaffe sig et solidt levebrød alene som boghandler i den fynske hovedstad, og han gik derfor på udkik efter et bogtrykkeri. I første omgang samlede interessen sig om Christian Bierings gamle trykkeri, men det var ikke til salg. En ny mulig-

hed bød sig imidlertid hurtigt, da byens anden bogtrykker, P.W. Brandt, døde godt et år efter Biering.³⁵ Sagen havde dog en hage, for enkefru Brandt havde ikke noget bogtrykkerprivilegium, hun kunne sælge, og mandens trykkeri havde mildest talt ikke været særligt meget bevendt. Alligevel kløede Christian Iversen på, og trods modstand fra enkefru Biering og de lokale myndigheder – stiftamtmand, biskop og magistrat, der fandt fru Bierings trykkeri tilfredsstillende – fik han i marts 1779 sit privilegium, hvorefter bogtrykkeriet blev overført til Nørregade 29. Fra Iversens trykkeri udsendtes den 1. januar 1780 en ny avis med den halsbrækkende titel *Fyens Stifts Journal og Efterretninger fra begge Belter* (siden *Iversens fynske Aviser*). Odense blev dermed den første danske provinsby med to konkurrerende aviser.

Byens nye avis fik en kølig modtagelse af den konkurrerende *Fyens Stiftstidende*, men alle forsøg på at kvæle *Iversens Avis* i fødslen mislykkedes, og bogtrykker Iversen begyndte hurtigt at gnave sig ind på avismarkedet.

Oluf Bagers mindestue

Da Christian Iversen overtog trykkeriet, blev det moderniseret og fik blandt andet provinsens første kobbertrykpresse. Nørregade 29 fik på sam-

Gården bag Nørregade 29. Den røde mellembygning bærer tydelige renaissance-træk i form af de karakteristiske hakurosetter. Det gule baghus er fra 1841.

me tid en ansigtsløftning, som sandsynligvis var foranlediget af trykkeriets ankomst. Selve trykkeriet lå i tværhuset, som blev opført helt fra ny. I baghuset lå også en stald og et tjenerkammer, og ved siden af lå en svinesti. Bogladen lå ud mod Nørregade, mens kontoret lå til gårdsiden sammen med et sengeværelse og to kamre.

“Denne utrættelig virksomme mand” – som biskop C.T. Engelstoft med rette kaldte Christian Iversen – fik snart skabt sig en fremtrædende platform i Odense. Det var en tid, hvor Odenses kulturliv blomstrede, og Iversen var ikke alene aktiv på det erhvervmæssige område, han var også en ivrig deltager i byens offentlige liv. Han

tilhørte byens inderkreds af betydningsfulde borgere – en flok Tordenskjolds soldater – der satte deres tydelige aftryk på byens kulturliv.

Bogtrykkeren var blandt andet medlem af den første og den egentlige stifter af den anden fynske frimurerloge (Skt. Knud til den gyldne lindorm). Da logebrødrene i 1777 mistede deres hid-

tidige lokaler, skaffede Christian Iversen logen husly i Oluf Bagers Mødrene Gård, hvor man lejede salen på første etage. Gennem tre år var Nørregade 29 fast mødested for logebrødrene, men i 1780 måtte logen flytte, formentlig fordi økonomien skrantede efter udskillelsen af en særlig jysk loge.

Et kik ned på gårdspladsen fra forhuset, ca. 1915. Til gården hørte et antal af småhuse og lagerbygninger, og så myldrede det med duer.

Spør efter fortidens slid og brug dukker op alle steder i huset – her på døren mellem bag- og mellemluset.

Bogtrykker Iversen var også initiativtager til det dramatiske selskab (1789) og en række andre kulturtiltag.³⁶ Bogtrykkeriet og avisen gik godt, og Christian Iversen blev en holden mand. Hans interesse for slægtningen Oluf Bager blev dyrket med stor iver. I 1783 købte Iversen eksempelvis et stykke skov ved navn Egeholmen, der lå lidt uden for Odense, nærmere bestemt øst for Næsbyhoved Sø. Parcellen var en del af Tolderlund, som Frederik II allerede i 1564 havde overladt til Oluf Bager – formentlig som erstatning for de skibe, Oluf Bager havde lånt kongen uden betaling under syvårskrigen. Med købet var ringen ligesom sluttet igen.

Iversen købte mere jord ved Tolderlund og anlagde et romantisk landsted, hvor han kunne dyrke tidens længsel efter den tæmmede natur – og vel at mærke i behagelig tæt afstand til byen. Landstedet blev døbt Marieshøj efter hans hu-

stru. Det blev senere kendt, fordi prinsguvernøren og H.C. Andersen flere gange besøgte stedet, og eventyrdigteren skrev flere gange om Marieshøj i sine erindringer.

På Marieshøj var en særlig mindestue – eller et museum – for Oluf Bager, så alle og enhver, der kom til Marieshøj, blev konfronteret med byens gamle storkøbmand. Her hang storkøbmandens epitafium fra 1576, som nu hænger i Skt. Hans Kirke. Epitafiet var oprindeligt placeret i Gråbrødre Kirke, hvor Oluf Bager og hans nærmeste i sin tid blev stedt til hvile.

Da Gråbrødre Kirkes ødelæggelse blev påbegyndt i 1805, fik Chr. Iversen – under henvisning til slægtskabet – udleveret sin berømte anes epitafium (og Oluf Bagers gravsten).³⁷ Bogtrykker Iversen var i øvrigt en af H.C. Andersens velyndere, og heri skal man nok finde en del af forklaringen på, at eventyrdigteren flere

Husets nutidige brug kan aflæses i små sjove detaljer som skiffertagsplader, der bliver til dekoration eller en gammel mursten, der anvendes som stopklods for de skæve døre, der ellers ville smække i.

gange i sit forfatterskab kredsede om bogtrykkerens forfader, Oluf Bager.

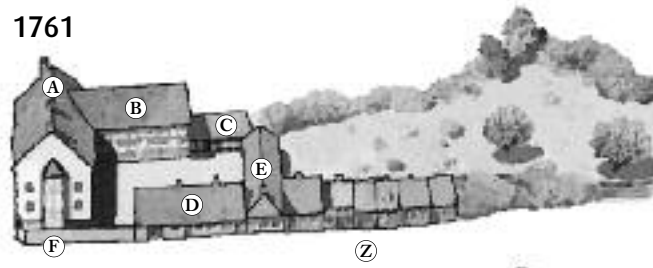
En populær borgmester

I 1786 flyttede bogtrykker og avisudgiver Christian Iversen sit trykkeri og sin boghandel fra Oluf Bagers Mødrene Gård til Vestergade 57, som han netop havde købt. Lokalerne i Nørregade stod dog ikke tomme. Da der i 1787 blev holdt folketælling, og alle beboere i huset blev noteret ned, var Nørregade 29 rigt befolket. I ejendommen boede blandt andet den 55-årige Thomas Sørensen Breinholm, der siden 1774 ejede Nørregade 29. Han var enkemand, da hustruen Anna Maria Grüner³⁸ var gået bort i 1785. I folketællingen omtales han som student, og han synes at have levet af sine ejendomme. I det brogede mylder af tjenestefolk og lejere i Nørregade 29 var også den

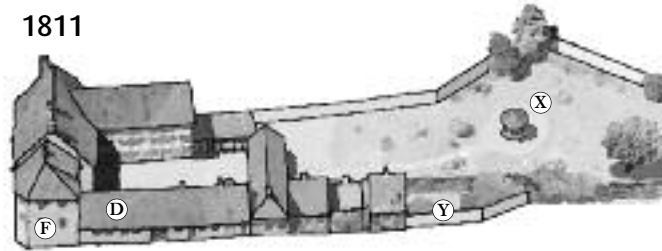
63-årige borgmester Michael Seidelin, der var ugift og boede alene. Han havde siden 1760'erne været en fremtrædende person i byens styre, hvor han i 1763 havde sat sig i borgmesterstolen. Han kom imidlertid i modvind, da der bredte sig en almindelig slaphed under hans ledelse. De kongelige skatter kom ikke ind til tiden, hvilket irriterede administrationen i København, og man udpegede i 1780 en viceborgmester, der skulle få bragt sagerne i orden. Nu skulle de kommunale finanser endevendes. Men det var lettere sagt end gjort, da borgmesteren lagde hindringer i vejen for undersøgelsen. Efter længere tids tovtrækkeri blev en del af bystyret midlertidigt sat fra bestillingen. Det hele skulle blot have været nogle få uger, men da sagens omfang blev oprullet, blev suspensionen forlænget, og nogle uger blev til seks år!

Det viste sig snart, at det ikke kun var de kongelige skatter, som ikke var blevet opkrævet.

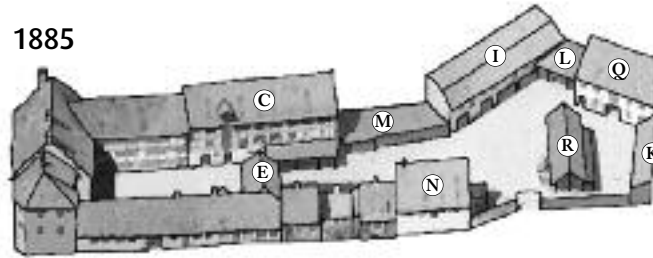
1761

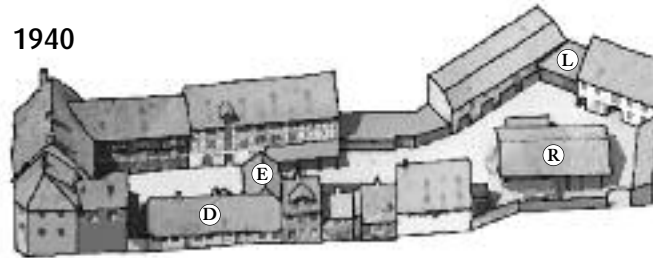
1811

1885

1940

1970

1761

A. Forhuset opført/ombygget 1586, beboelse, grundmur, to etager, 14 fag. B. Sidebygning i nord opført ca. 1586, køkken og bryggers, bindingsværk, tre etager, ni fag. C. Sidehus i nord, halvtag, stald, tørvehus og svinesti, træ, en etage, seks fag. D. Sidehus i syd med indkørsel, bindingsværk, en etage, syv fag. E. Tværhus i gården, karlekamre og stald, bindingsværk, en etage, 15 fag. F. Et trappehus i gården, bindingsværk, to etager, to fag (forsvandt allerede i løbet af 1700-tallet). Z. En del huse ud mod Hans Jensens Stræde, bindingsværk, en etage, 28 fag.

1811

F. Hjørneejendommen Nørregade 27, opført ca. 1810 og udskilt fra Oluf Bagers Mødrene Gård. D. Sidehus i syd med indkørsel, stuer og kamre, bindingsværk, en etage, 16 fag. Huset ombygget og forlænget ca. 1801. X. Ottekantet lysthus i baggården omtales første gang i 1811 og forsvinder igen omkring 1830'erne. Y. Haven indhegnet med plankeværk, grundmur og træ fra 1790'erne.

1885

C. Magasinbygning i nord opført 1841, stald, pakhus, korntørring og kornlofter, grundmur og bindingsværk, tre etager, 18 fag.

E. Tværhus i gården, kamre og lokum, bindingsværk, to etager, fire fag. Ombygget i 1841 og 1846. I. Sidehus i nord opført 1844, ombygget 1847, tømmeroplagring, grundmur og bindingsværk, to etager, 21 fag. K. Åbent tværskur i øst opført 1847, bindingsværk, en etage, 12 fag. L. Halvtag opført ca. 1847, ombygget flere gange, materialhuse og vognport, grundmur og bindingsværk, fire fag. M. Åbent skur i nord 1847, materialskur, bindingsværk, 12 fag.

N. Forhus mod Hans Jensens Stræde opført 1857, stald og kornlofter, grundmur og bindingsværk, to etager, ni fag. Q. Sidehus i baggården, pakhus og kornlofter opført 1868, grundmur. R. Sidehus midt i gården opført 1868, kullager, grundmur og bindingsværk.

1940

D. Sidehus i syd ombygget i 1904, kontorlokaler, værksted og lager, grundmur og bindingsværk, en etage. E. Tværhus i gården, ombygget i 1904, kamre og lokum, bindingsværk, to etager, fire fag. K. Åbent tværskur i øst opført 1910, brændelager, kulskur og savværk, en etage. R. Halvtag opført ombygget 1893, materialhuse og vognport, grundmur og bindingsværk, fire fag.

1970

Grunden amputeret af gadegennembruddet Thomas B. Thriges Gade.

*I mødelokalet på førstesal
står endnu denne gamle
kakkelovn med ægte
hollandske kakler.*

I mellembygningen er denne fine gruekedel med kobber indvendigt bevaret.

Det samme gjaldt også kommuneskatterne. Derfor var den kommunale service også blevet skåret ned, og den service der blev ydet, blev delvis betalt ved lån, så byen var stærkt forgældet. Ydermere havde borgmester Seidelin selv lånt af de offentlige midler. Fattiggassen, domkirkens formue og andre kasser havde betalt til hans eget forbrug – penge, som der ikke var fornøden sikkerhed for.

Borgmester Seidelin havde fået ridser i lakken, men han havde mange støtter blandt borgerne. Byens spidser var godt tilfredse med den lave beskatning, og også hos den jævne befolkning gjorde det ikke så meget, at bystyret ikke tog inddrivelse af skatterne så tungt. Derfor var borgmester Seidelin en populær mand. Det blev tydeligt, da der i 1785 blev samlet penge ind for at hjælpe ham ud af hans private pengenød. Der blev skrabet 1.137 rigsdaler ind, hvilket var mere, end der var brug for. Og ikke nok med det. Da suspensionen blev hævet i 1788, bad byen om at få Seidelin tilbage i borgmesterstolen – og det fik man. Der blev dog strammet op på skatteforvaltningen, som borgmesteren ikke længere havde hovedansvaret for. Seidelin var borgmester indtil 1792.³⁹

Den fraskilte adelsfrue

I 1796 blev Nørregade 29 handlet igen, da Thomas Sørensen Breinholm solgte til den 40-årige

fuldmægtig ved stifts- og amtskontoret, Johannes Dall. Med købet fulgte tre lejeboliger og fem lejemål ved Hans Jensens Stræde. Den nye ejer satte de næste år en modernisering af ejendommen i værk. Bjælker, lofter, gibsning, maling m.m. blev forbedret i forhuset, og en brandtaksation fra 1801 omtaler seks kakkelovne i forhuset og tre skorstene, hvoraf den ene var en dobbelt. I kælderen var en brændevins- og en bryggerkedel, som begge var af kobber. Også de andre bygninger blev berørt af ombygningerne. Bindingsværkshuset mod nord blev forlænget en smule og indrettet til stald, tørvehus og svinesti, mens sidehuset mod syd blev revet ned og erstattet af et nyt og større. Det nye hus ud mod Hans Jensens Stræde bestod af indkørselsport, vognporte og stald samt en række udlejningsstuer. Baghuset (eller tværhuset) blev også bygget om og forbedret. Her blev der plads til rullestue, karlekammer og hestestald.

I disse år var Nørregade 29 også hjemsted for en skole. Den 7. maj 1806 meddelte provst E.R. Praëm, Skt. Hans Kirke, at han om nogle dage ville slå dørene op til en ny pigeskole i forligelseskommisær Dalls gård på Nørregade. På skolen, der lød det reventlowske navn Institut for Døtre-Held, kunne byens piger få kundskaber i læsning, religion, tysk, fransk, naturhistorie, geografi, tegning, skrivning, regning, syning, brodering

*I den oprindelige strygestue
befinder sig endnu denne
strygejernsovn. Den kunne
opvarme fem strygejern ad
gangen. De blev anbragt på
ovns yderside, så spidsen
vendte op mod skorstenen, og
strygefladen hvilede på en af
ovns fem skrå flader.*

Ovnen var i brug til langt op i 1900-tallet og står fortsat i strygestuen i mellembygningen, der i dag fungerer som kopirum.

etc. Skolen var en del af oplysningstidens mange initiativer, som pegede frem mod den almindelige skolelov i 1814. Skolen flyttede i 1809 til Vestergade – og lukkede i 1814.⁴⁰

I 1810 blev Oluf Bagers Mødrene Gård solgt igen, og den nye ejer var den 51-årige Birgitte Eleonora Rantzau (1759-1838) til Kragstbjerg. Købet omfattede ikke flere af lejeboligerne ud mod Hans Jensens Stræde. De blev i stedet solgt fra stykvis. Også den nuværende hjørneejendom Nørregade 27 stammer fra denne udstykning.

Den nye ejer havde haft en omtumlet tilværelse. Som ganske ung blev hun gift med den seks år ældre adelsmand Niels Krag Levetzau, men der kom hurtigt kurrer på tråden. Efter blot tre måneders ægteskab smed gemalen hende på porten, kun iført hendes gangklæder. En yderst krænkende handling. Rygter og beskyldninger fløj gennem luften. Adelsfruen blev således beskyldt for at ville forgifte ægtemanden med rottegift. De mange historier var formentlig god sladder i tidens saloner og gav Birgitte Eleonora Rantzau et blakket renommé. Og det gjorde ikke hele miseren bedre, at hun var gravid med parrets fælles søn, Christian S.C.E.S. Levetzau (1786-1835).

Ægtemanden indrømmede senere, at alle beskyldningerne om drabsforsøg var det pure opspind, men da var skaden sket. Hustruens gode

omdømme var spoleret. Gang på gang ansøgte adelsfruen kongen om at "blive løst fra bord og seng", men det var ingen let sag at blive skilt i 1700-tallets slutning. Det blev til flere års bataljer, hvor striden også handlede om retten til adelsfruens formue.

Skilsmissen blev først bevilget i 1801. På det tidspunkt havde Birgitte Eleonora Rantzau, der omtaltes som komtesen (en greves ugifte datter), allerede i en årrække boet på den lille herregård Lille Hesbjerg i Ubberud Sogn. Det var på nogenlunde samme tid, at komtesen arvede Kragshjerggård nær Odense efter sin mor – hun havde i øvrigt lagt datteren for had, da denne havde kastet smuds på familienavnet.⁴¹

Fra 1809 residerede den nu fraskilte adelsfrue på Kragshjerggård, men hun flyttede senere ind til Odense, hvor hun levede sine sidste år som lidt af en original. Da der efter hendes død i 1838 blev holdt auktion over hendes gård i Vestergade, skrev Henriette Hanck til sin nære ven H.C. Andersen: "Her i dag en ganske mærkelig auktion, hos den gamle grevinde Rantzau, der er tyve guldure, en mængde preciosa, deriblandt tre fingerringe med ure, sjaler og hele stykker tøj som i en købmandsbutik"⁴²

Hvorfor komtesen købte Oluf Bagers Mødrene Gård er uvist. Den fynske adel havde i årevis boet gård ved gård i Odenses gamle gader.

Her havde de deres vinterkvarter. Men Birgitte Eleonore Rantzau boede aldrig selv i Nørregade 29. Måske var det bare en måde at få sine penge anbragt på.

I 1815 solgte komtesen Nørregade 29 igen. Den nye ejer blev justitsråd Andreas Andresen, der siden 1803 havde været amtsforvalter over Odense Amt. Det var muligvis i sin funktion som amtsforvalter, at Andresen interesserede sig for bygningen, i hvert fald videresolgte han ejendommen til kongen året efter. Nørregade 29 blev nu indrettet til kongelig amtstue. Det skete netop samtidig med, at kronprinsen blev udnævnt til guvernør over Fyns Stift. På Fyn skulle prinsen lære administrationen at kende, og købet af Nørregade 29 var muligvis et led i forberedelserne til kronprinsens ankomst.⁴³

De næste 17 år fungerede Oluf Bagers Mødrene Gård som kongelig amtstue for amtsforvalteren og hans kontorhold. Amtsforvalteren var kongelig embedsmand, udnævnt af Rentekammeret, og hans fornemste opgave var indkrævning af forfaldne skatter og restancer. Amtsforvalterens kontor kaldtes amtstue, hvoraf der som regel var en i hvert amt. Stillingen som amtsforvalter var for mange en slags retrætepost, som man blev siddende i indtil afskedigelse eller død. Det gjaldt også Andreas Andresen, der i 1824 blev afskediget i "nåde på grund af alder og svag-

hed”, som det hed. Ny amtsforvalter blev Hans Henrik Vilh. Bekker, der ligesom sin forgænger boede privat i Nørregade 29 sammen med kontorister og tjenestefolk.⁴⁴

Vand i kælderen

“Spørger man et barn i København, hvorfra vel de små børn hentes, da er svaret: “ude fra Peblingesøen”. De odenseanske små kender ikke til Peblingesøen, de sige: “vi er hentede fra Rosenbækken”, en lille bæk [...]; den løber midt igennem Odense [...] bækken løber der endnu, og 1810, da den såkaldte Piledam ved Vesterport ikke var fyldt, stod den, især om foråret, dyb og vandrig. Ofte gik den over sine bredder, op i de små haver, der omsluttede den på begge sider. Den løber således skjult gennem byen, indtil den når Nørregade, her træder den et øjeblik frem, men dukker derpå ind under selve gaden, og som en lille flod strømmer gennem kælderen af den gamle amtsstue, som den berømte Oluf Bager har bygget”⁴⁵

Sådan skriver H.C. Andersen i romanen *O.T.* Og det er ganske vist. Nørregade 29 har vand i kælderen. Huset blev – næsten – bygget tværs over Byens Bæk, og derfor er historien om Oluf Bagers Mødrene Gård på forunderlig vis kædet sammen med historien om bækken, der i ældre tid var byens nordlige bygrænse. Byens gamle

stinkende bæk gik også under det lidet flatterende, men sikkert meget passende navn, Lorteren. Bækken fik i 1800-tallet nyt navn, nemlig Rosenbækken. Det lugtede ligesom bedre. Den dag i dag flyder bækken i kloakrør under porten ved Oluf Bagers Mødrene Gård.

Endnu i 1800-tallet løb Rosenbækken under småbroer og langs stensætninger i Hans Jensens Stræde, og den gade, der i dag er kendt som Slots-gade, hed i årene 1924-29 Over Bækken. Det var der en god grund til, for under gaden løb byens bæk. Byens Bæk flød fra området ved Roersvej, over krydset ved Føtex, langs Brandts Klædefabrik, krydsede Kongensgade og fortsatte i hele Slots-gade og Hans Jensens Stræde ned til Pjentedamsgade, som den fulgte, og løb ud i Odense Å ved Heltengen.

I forhusets kælder ses endnu en murstensbue hvor Byens Bæk førhen løb, når den passerede gennem huset.

Modsatte side: Kig fra det gamle herreværelse til dagligstuen, i dag henholdsvis kontor og mødelokale.

*Baghusets stueetage.
Hvor arbejdsomme heste
førhen hvilede ud, er der
nu indrettet restaurant, dog
har reminiscenser af fortiden
fået lov at blive tilbage og
vidner om en anden tid og
en anden funktion.*

*Et dekorativt gammelt
staldvindue i hvad der nu
er restaurant.*

“Jeg blev født i Nørregade 29 den 14. november 1918 som det tredje barn. Min far, Carl Albert Stokkebye Christian- sen, var også født her, ligesom hans mor kom til verden her.

Vi boede på 1. salen, hvor der var en større herskabslejlighed. Herreværelse, dagligstue og spisestue mod Nørregade, mens soveværelse, børneværelse og trappeopgangen lå ud mod gården. Køkkenet, fadebur og værelser til tjenestepigerne lå placeret i sidefløjen.

For vi børn var bygningen et eldorado. Over vor lejlighed var der store kornlofter, og her vrimlede det med mus og rotter.

I stueetagen holdt købmand Johannes Prætorius og isenkræmmer Th. Rendtorff (Odense Værktøjsmagasin) til. Prætorius drev en rigtig gammel dags høkerbutik, hvor man kunne købe alt fra sild, mel og kaffe til sukker. Det havde sine fordele at have en købmand som underbo. Min mor ejede eksempelvis ikke en husholdningsvægt, men sendte bare opskriften ned til Prætorius, der satte en lærling til at veje varerne af i de rigtige mål. Vi fik afmålte varer bragt op – og så bagte vi!

Det var en traditionel købmandsgård, hvor fragtmændene, landslagterne, gartnerne og andre holdt ind, når de skulle handle med købmand Prætorius og på torvet. Derfor var der også indrettet en række stalde i den nordlige fløj, og her kunne de rejsende få deres heste opstaldet, mens ejerne gik på torvet for at handle. Blandt andet fragtmand Lauritz Blæsbjerg fra Vestfyn holdt altid ind i Nørregade 29. Fragtmændene kørte ind gennem porten i nabohuset, Nørregade 27, men før vognene kunne komme ind, måtte de over i Gravene, ellers kunne de ikke svinge ind.

I baggården lå flere småhuse. Der var kørestalde, og isenkræmmer Rendtorff havde sit lager her. Far var medejer af Odense Kulkompagni, der holdt til på havnen, men han havde også kontor i et hus, der lå ud mod Hans Jensens Stræde. På kontoret var fire ansatte, der tog imod bestillinger. Der var også et par repræsentanter (Jørgensen og Friis), der stod for handelen. Der var tillige en chauffør, der kørte ud med brændsel til kunderne.

Far købte også korn op. Vi havde flere kornlofter, hvor sækkene måtte hejses op. Far holdt også duer og høns i gården. Duerne blev fodret op i de gamle lokummer, så de blev gode og fyldige, og

vi åd duer i tide og utide. Der var også høns. Vi holdt gerne perlehøns; de "skreg" frygteligt, men de kunne tage rotter. Når hønsene forvildede sig ud af porten, så vi dem aldrig igen – der var sikkert god brug for dem blandt beboerne i Hans Jensens Stræde.

Vi havde altid to tjenestepiger – en kokkepige og en stuepige. Til husholdningen hørte også gårds-karlen Thorvald. Han og konen – der aldrig blev kaldt andet end fru Rasmussen – boede i en lejlighed ud mod Hans Jensens Stræde. Fru Rasmussen hjalp til med rengøringen, mens Thorvald passede vore heste. Far var ivrig rytter, og dagen begyndte altid med en ridetur. Far havde to rideheste, som stod i vore stalde ud mod Hans Jensens Stræde. Hver morgen trak Thorvald fars hest ud til ridehuset ude ved kasernen, mens far selv tog cyklen derud. Når han havde redet sine runder, cyklede far hjem igen, og Thorvald trak pænt hesten tilbage til Nørregade. Sådan fik de alle-sammen motion. Efter morgenmaden gik far på kontoret, og han var også en tur på havnen. I løbet af formiddagen blev der også tid til en tur til barberen, inden middagen med tilhørende hvil. Kontoret holdt dengang lukket i halvanden time. Eftermiddagskaffe blev indtaget på Prior sammen med andre af byens forretningsfolk.

Mor har fortalt, at vi en gang også havde en ko opstaldet i Nørregade 29. Vi kunne ikke selv bruge al mælken, så den overskydende mælk blev solgt til naboerne. Når koen gav for meget, blev den leveret tilbage til Åsum, og så fik vi en ny. For nemheds skyld blev vor ko altid kaldt grossererens."

Kilde: Interview med Else Andreassen 26.4.2005.

Endnu i dag sidder denne klokke i køkkenet og bærer vidnesbyrd om dengang, hvor man ringede på pigen.

Bækken blev anvendt til at drive Pjente Mølle, ligesom byens garvere, farvere og andre håndværkere brugte bækkens vand.

Oluf Bager fik i 1500-tallet retten til at bruge jorden, som lå på begge sider af Byens Bæk – hjørnet af Hans Jensens Stræde og Nørregade. Derfor kunne han bygge huset hen over det rindende vand. I kælderen kan man endnu finde stumperne af de tilhuggede sten, som dannede den rende, hvor igennem en gren af byens bæk engang flød. Murstikkene, der ikke lå direkte oven på renden, sikrede, at bækken uden problemer kunne løbe igennem murværket.⁴⁶

Da Nørregade 29 i 1709 blev solgt, overtog den nye ejer pligten til at sørge for, at Byens Bæk frit og uhindret kunne strømme igennem huset og gårdspladsen. Og videre hedder det i et dokument fra 1780, at der i “kælderen, hvor igennem den ene ende løber rindende vand, i en med hugne kampesten indrettet rende ...”⁴⁷

Da amtstuen rykkede til Nørregade, fik strækningen fra Skt. Hans Kirke forbi slottet og den nye amtstuebygning op mod Korsgade brolægning. Og som avisen skrev, var det “til stor nytte for passagen, som her især om vinteren var halsbrækkende formedelst nogle render, der gik tværs over gaden. Alt vandet fra stederne ledes nu bag ud”.⁴⁸

Byens Bæk var sikkert førhen helt eller delvis dækket til med brædder på gader, mens den andre steder – indtil 1866 – var en åben rende. Det var før kloakeringens tidsalder, og byens gamle stinkende bæk løb tværs gennem kvarteret.

Det sumpede terræn syd for Nørregade 29 kan den dag i dag anes på husets murværk. Og i det sydlige kælderrum er der mindre fugtproblemer.

Auktionen gik om fire gange

I 1832 blev Oluf Bagers Mødrene Gård sat på auktion, da kongen solgte ud af sine ejendele. I aviser, på plakater og ved trommeslagning blev amtstuen meldt til salg for offentligheden.

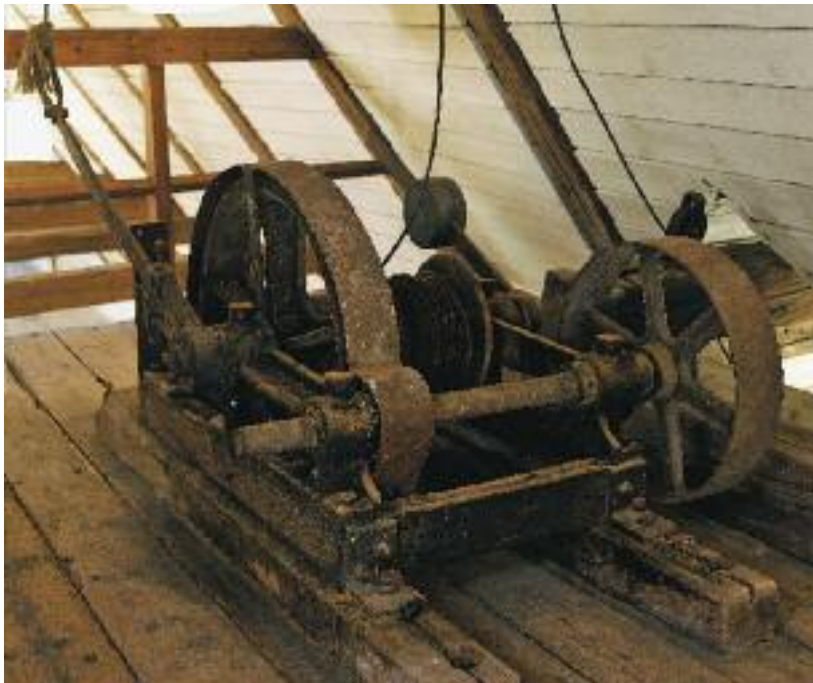
I det gamle gæsteværelse på førstesal i forhuset er der i dag indrettet kontor med kig til et af mellembygningens tidligere kamre, der ligeledes i dag er kontor. Her fornemmes noget af den særlige stemning og forskelligartethed, der præger Realdania Bygs daglige omgivelser.

*Detalje fra hanebåndsløftet.
Trappen til hemsen der ud-
gør resterne af det ellers ned-
revne øverste dæk på loftet.*

*Modsatte side:
Hanebåndsløftet i baghuset
er i dag indrettet til møde-
lokale.*

I baghuset findes endnu dette mekaniske hejseværk, som engang har været en uundværlig hjælp i det daglige arbejde og samtidig sparet ryggen på mange unge mænds.

Det blev imidlertid sværere at få ejendommen solgt til den rigtige pris, end embedsmændene troede. Tre gange faldt hammeren, men hver gang mente Rentekammeret, at prisen var alt for lav. De københavnske embedsmænd drømte om at få 6.000 rigsdaler for de gamle bygninger, men højeste bud lå på 3.500 rigsdaler. Og handelen blev annulleret.

Amtsforvalter Bekker foreslog derfor, at amtstuen blev sat i stand, da det var svært at skaffe ham og amtstuens arkiv passende lokaler, men Rentekammeret krævede en fjerde auktion. Denne gang faldt hammerslaget på 3.850 rigsdaler, en pris som blev accepteret i København.⁴⁹

Nørregade 29 var igen på private hænder, men blev stadig langt op i 1800-tallet kaldt "den gamle amtsstuegård", selv om skriverkarlene med deres gåsefjer for længst var rykket ud.

Den heldige køber var krigsråd Hans Jørgen Daniel Kellinghuusen (1785-1868). Han var født i Odense i 1785 som søn af farver og stadshauptmand P.E. Kellinghuusen. Krigsråden var noget af et festmenneske, der næsten aldrig svigtede, når f.eks. skyttelaugene var samlet. Han var også medlem af æde- og drikkeselskabet 24-tallet, der havde Fyns kommanderende general, greve F. Ahlefeldt Laurvig som formand eller præsident, og som i øvrigt bestod af borgere og embedsmænd. Kellinghuusens far havde været en betydningsfuld mand i byen, mens sønnen mere gjorde sig bemærket ved at more sig for faderens penge. I mange år havde han titel af krigsråd og overkrigskommissær, men han havde kun haft en kort aktiv militærkarriere og havde aldrig fået nogen fremskudt position. Faderen havde efterladt ham en pæn arv, som han langsomt, men sikkert formøblede uden dog at ende som fattig.⁵⁰

Gennem luger og med et mekanisk hejseværk er bygningens magasiner blevet tømt og fyldt helt op i tredjels højde.

*Oluf Bagers Mødrene gård
har altid været et hus for
byens driftige mænd. Forhu-
sets loft rummer endnu spor
af funktionen som opmagasi-
neringssted med plateauer og
trapper i tre niveauer.*

Loftet over forhuset med oven og tilmurede vinduesnicher i sydgavlen.

Købmand Poul Richard købte i 1840 sammen med kompagnonen J. Ploug ejendommen Nørregade 29, hvor de indrettede et større handelsfirma. Richard boede selv i Oluf Bagers Mødrene Gård. I løbet af 1840'erne voksede handelsfirmaet voldsomt, og der blev bygget en række nye bagbygninger på ejendommen. Handelsfirmaet fik dog økonomiske problemer og gik fallit, hvorefter Oluf Bagers Mødrene Gård blev solgt til Joseph Jensen Stokkebye.

Købmandsgården

I 1840 skiftede Nørregade 29 igen ejer, da det ny-etablerede handelsfirma Ploug og Richard flyttede ind i ejendommen. Konsul Jørgen Ploug var ud af en købmandsfamilie, der gennem tre generationer havde drevet handel i Fåborg. Det

fåborgensiske handelshus havde især korn og vin på hylderne. Under landbrugskrisen i 1820'erne blev firmaet imidlertid økonomisk trængt, og for at vinde noget af det tabte terræn tilbage, gik Ploug i 1840'erne i kompagniskab med den unge Odensekøbmand Poul Richard. Det nye handelsfirma fik snart sit tyngdepunkt i Odense – og i Nørregade 29.

Det hurtigt voksende handelsfirma opførte allerede i 1843 et pakhhus ved Klintebjerg – halvvejs mellem Odense og udmundingen af Odense Fjord. Pakhuset var opsamlingssted for korn. På mindre skibe blev korn fra Fyn og Østjylland sejlet til Klintebjerg, hvorfra det blev udført igen i større ladninger.⁵¹

I 1844 bragte en lokal avis en artikel om Odenses tilstand. Byen var i fremdrift, kornhandelen blomstrede, og ikke mindst handelsfirmaet Ploug og Richard viste vejen. De to købmænd fik hurtigt en betydelig omsætning, og de nye folk med nye ambitioner og nye muligheder fik løbende udvidet og tilpasset bygningerne i Nørregade, så de bedre passede til de ændrede behov for en moderne købmandsgård.

Handelsfirmaets indtog i Nørregade 29 satte sig således tydelige spor i forhusets udseende. I stueetagen ud mod Nørregade blev der indrettet en butik i den nordlige ende. Fra kramboden solgtes kolonialvarer, som blev opbevaret i pak-

Oluf Bagers Mødrene Gård var endnu i 1920'erne en købmandsgård, der dannede rammen om et myldrende liv. Hestevognene, der her fylder godt op på gårdspladsen, blev dog snart afløst af lastbiler.

husene. I sidehuset lå også en skænkestue, hvor de mange handlende fra landet kunne få en dram.⁵²

Loftet på forhuset blev ombygget, så det kunne fungere som kornmagasin. Der blev også opført en 18 fag lang sidebygning i tre etager til erstatning for det gamle halvtag. Det nye pakhus

var grundmuret forneden, mens de to øverste etager var i bindingsværk. Bygningen blev indrettet med stalde, pakhus og kornloft – og i 1847 omtales en korntørningsmaskine af jern og murværk i bygningen. Som et rigtigt pakhus var det udstyret med små luger og hejsekvist, så korn og andre tunge varer kunne løftes op i de tre etager.

Hanne Skaalum voksede op hos sin bedstemor, der boede i Nørregade 27. Lejligheden vendte ud mod gårdspladsen til Oluf Bagers Mødrene Gård, og fra vinduet kunne den lille pige følge livets gang i købmandsgården under besættelsen. Hun fortæller:

“Vores hus var forhus til en lukket, stor gammel gård midt i Odense – Oluf Bagers gamle købmandsgård i Nørregade. Her jagede tyskerne ofte folk ind fra gaden og foretog razzia efter illegale blade og andre tegn på modstand, og jeg sad i vores vindue som passiv tilskuer til mere eller mindre brutale og militante overgreb på ganske almindelige mennesker og oplevede uhyrligheder, som hagede sig fast i min barnesjæl.

Min morbror, der var et hidsigt gemyt, tog en dag en urtepotte, som han ville kaste ned i hovedet på en tysker, der var meget grov over for en ældre mand, og hvis Bedste ikke havde fået ham talt til fornuft, havde han nok ikke overlevet den dag. [...]

En aften lød der et kæmpebrag så voldsomt, at huset rystede, og alle vinduerne knustes.

Det var februar 1945, da avisen på Fisketorvet, Fyns Tidende, blev sprængt i luften.

Det var bitterligt koldt, og glarmestrene kunne slet ikke leve op til efterspørgslen på nye ruder, heller ikke hjemme hos os, så det blev den direkte årsag til, at jeg blev sendt på børnehjem.

Det var for koldt for mig at blive boende hjemme, sagde de voksne. [...] Jeg kom på Korsløkke Børnehjem, som var optagelseshjem for mange børn, hvoraf nogle havde været ude for det samme som mig”.

Kilde: Hanne Skaalum: På langfart – med fortiden. 2004, s. 24ff. og kronik i Fyens Stiftstidende den 4.5.2005.

Der var også behov for, at heste og andre køretøjer bedre kunne komme rundt på gårdspladsen. Derfor blev det bindingsværkshus, der lå på tværs i gården, og hvor trykkeriet engang havde ligget, delvis ombygget og forkortet af to omgange i midten af 1840'erne. Noget af det mistede blev til gengæld bygget til i højden, så bygningen også kunne bruges til folkekamre og lokummer.

Købmandsgården havde ikke mindst brug for mere oplagringsplads. Der blev opført et langt halvtag til oplagring af tømmer, og et syv-fags hus ud mod Hans Jensens Stræde gav plads til tømeroplagring og kornloft. Også et andet sidehus i nord blev ombygget, så det kun var i to etager.

Til en rigtig købmandsgård hørte også et stort folkehold. Husstanden talte i 1845 købmand Poul Richard, hustruen Helene Stokkebye og deres fire børn. Derudover var der også fire kontorer, fem tjenestefolk og en husjomfru (hustruens søster). Endelig havde hustruens brødre, den 25-årige møller Erich Stokkebye og den 28-årige købmand Joseph Jensen Stokkebye (1817-88) med familie og ansatte også lejet sig ind i Nørregade 29.⁵³

Fra 1840'erne stammer også følgende lille fortælling fra Nørregade 29. Byens strålende midtpunkt og Odenses første æresborger, guvernøren og kronprinsen, den senere Frederik VII, residerede i disse år ofte på Odense Slot, der var hans

Købmand Joseph Jensen Stokkebye (1817-88) malet i 1840 (maleriet er i dag lettere beskadiget). Stokkebyeslægten stammede fra Ærø og Faaborg, hvor forfædrene var skippere, købmænd og møllere. Der var sågar en autoriseret sørøver i slægten: en mand med kongeligt kaperbrev fra Napoleonstiden. En gren af slægten drev Rolfsted Mølle, og der var ikke langt fra mølleri til den handel med korn og foderstoffer, som i mange år var kernen i købmandsgården i Oluf Bagers Mødrene Gård.

guvernørbolig. Når prinsen i sin hestevogn kørte gennem staden flankeret af farvestrålende soldater for at besøge Odense Teater på Sortebrødre Torv, åbnede beboerne i Oluf Bagers Mødrene Gård nogle træluger i taget og hejste små dannebrogslag for byens royale gæst.⁵⁴

Stokkebyeslægten tager over

Der var grøde i dansk handelsliv i 1830'erne og 1840'erne, hvor der skete en betydelig udvik-

*Kulgrosserer og købmand
Niels Christian Anton
Christiansen (1850-1914)
og hustru Magdalene Josep-
hine Christiansen, født Stok-
kebye (1856-1905).*

*N.C.A. Christiansen fik
borgerskab som købmand i
1882 og blev i 1897 medlem
af bestyrelsen for Odense
Handelsforening. I et par
år var han foreningens
næstformand. Han var også
medlem af skattelignings-
kommissionen.*

*Portrætterne er malet af
E. Nielsen i 1936.*

ling inden for købmandserhvervet. Englænderne, der havde lukket for importen af dansk korn efter Napoleonskrigene, åbnede markedet igen, og mange yngre købmænd red på denne bølge af økonomisk fremgang. Det var i disse år, at firmaer som H.J. Hansen og Elias Muus så dagens lys – og hvor Ploug og Richard stormede frem.

Det gav dog en brat opvågnen, da krisen begyndte at kradse i kølvandet på treårskrigen (1848-50), og handelsfirmaet Ploug og Richard løb ind i finansielle problemer. Købelysten var nedadgående, og den danske flådes blokade af Nordtyskland og hertugdømmerne afbrød samtidig den ellers livlige handel med de sydlige naboer. Handelsfirmaet og ejendommen var belånt til op

Hoveddøren til Oluf Bagers Mødrene Gård fotograferet i 1915. Ejendommen var på det tidspunkt ejet af kulgrosserer A. Stokkebye Christiansen, mens stueetagen i forhuset var lejet ud til Odense Verktøjsmagasin og købmand Johannes Prætorius.

Barokvinduet med de snoede vinduesstolper stammer formentlig fra 1600-tallet og er placeret i sidefløjen ud mod gården til Nørregade 31. Denne del af Oluf Bagers Mødrene Gård var i 1915 lejet ud til Odense Værktøjsmagasin, og vinduet var omgivet af forretningens mange forskelligartede slags værktøj.

over skorstenen, og i 1850 brast ballonen med et brag, der rev hele firmaet med i faldet. Ploug og Richard gik fallit, og kort efter døde Jørgen Ploug. Årsagen til konkursen var ikke mindst, at den yngre Poul Richard havde inddelt sig på en række letsindige spekulationer. I den situation

måtte Poul Richard lade svogeren Joseph Jensen Stokkebye overtage Nørregade 29.⁵⁵

Den nye ejer var født i Fåborg, men kom efter konfirmationen i handelslære i Odense. Han etablerede sig snart i Nørregade, hvor han foruden kolonialhandel drev en betydelig købmandsforretning. Fra tidlig morgen genlød porten og den store gårdsplads af vognrummel, når tungtlastede bøndervogne holdt ind ved købmand Stokkebye.

Den blomstrende handel gjorde J.J. Stokkebye til en velstående mand, der imidlertid ikke hvilede på laurbærrene. Han fortsatte det spor med ud- og tilbygninger, som forgængeren havde lagt. Nye bygninger blandt andet ud mod Hans Jensens Stræde skød op i 1850'erne. Også nye pakhuse og kornmagasiner dukkede op.

Den traditionelle købmandsgård var i disse år under hastig forandring, idet der i anden halvdel af 1800-tallet skete en vis differentiering af byens butikker. Fra Nørregade handlede købmand J.J. Stokkebye, der også optrådte som skibsreder, blandt andet med kolonial og korn, men han kunne også levere porcelæn, stentøj, lervarer og ikke mindst kul. Salget af kul gik fremad med kæmpeskridt og fik snart stor betydning for købmandsgården. Det var endnu kun små ladninger kul, der blev importeret, idet al indførsel skete ved hjælp af træskibe, hvis last

Oluf Bagers Mødrene Gård set fra Nørregade. Da fotografiet blev taget i 1875, var der endnu lejlighed i halvdelen af stueetagen. Den anden halvdel var udlejet til købmand Elias Jæger, der i en årrække drev forretning i Nørregade 29.

*Nørregade set fra Gravene
ca. 1908. Nørregade var
blevet en strøggade med
butikker og menneskemylder.*

var stærkt begrænset. Men til gengæld var efterspørgslen stor.

Odense var midt i en omfattende forandringsproces. Det knirkede og knagede, og den gamle, halvslumrende købstad blev forvandlet til en syvende industriby. Skorstensrøgen fra nye, store fabrikker bredte sig raskt, og snart var Odense

landets næststørste industriby – kun overgået af hovedstaden. Den store drivkraft under industrialiseringen var dampmaskinen, der åd kul, tonsvis af kul.

I foråret 1876 kom den unge kommis Niels Chr. Anton Christiansen (1850-1914) til J.J. Stokkebye som bogholder og kasserer. Han stammede fra

Nedgang til forhusets kælder fra gårdsiden. Kælderen blev i mange år arvendt som strygerum og her stod en rulle med tunge sten. Ved restaureringen 2004-05 benyttede man sig af gamle arbejdsmetoder, hvor færdigblandet mørtel og plastikmaling var bandlyst. Og til behandling af træværket blev brugt kærnemælk, krøvret var, at den skulle være økologisk.

Denne vinduesstolpe eller lodpost, der vender ud mod gårdsiden, er en kopi fra begyndelsen af 1900-tallet. I et vindue i stueetagen ud mod Nørregade 31 findes nogle tilsvarende vinduesstolper, der formentlig stammer fra slutningen af 1600-tallet (billedet til højre). I flere andre vinduer blev der i 1900-tallet sat rekonstruktioner af vinduesstolperne op.

Åsum og havde lært hos købmand P. Preisler i Odense. Efter militærtjenesten kom han til Assens, hvor han blandt andet var ansat hos firmaet Plum, men kom altså tilbage til Odense. Den nye handelskommis fik snart et godt øje til købmandens niece, Magdalene Josephine Stokkebye (1856-1905). Hun stammede fra Rolfsted Mølle,

men var sendt i tjeneste hos slægtningen i Nørregade for at lære lidt storbymanerer. Kommisen gjorde kur, og de to blev gift i 1880.

Den dygtige kommis vandt også J.J. Stokkebyes tillid forretningsmæssigt, og da den gamle købmand blev meget svagelig, var Niels Chr. Anton Christiansen med gode venners hjælp klar til at stå på egne ben. Han fik først overdraget kolonialforretningen, alt imens han lagde penge til side, og i 1883 overtog han tillige engrosforretningen med salg af korn og brændsel.

De nye ejere boede i begyndelsen i stuen til højre for hoveddøren, men da den gamle købmand døde i 1888, flyttede familien op i herskabslejligheden på førstesal.

Det var en hektisk tid med grøde i detailhandelen. Nørregade blev mod 1800-tallets slutning forvandlet til et handelsstrøg med alverdens forretninger. De store handelshuses tid var ved at rinde ud. Detailhandelen blev i stort omfang overtaget af mindre specialforretninger. Det mærkede Nørregade 29 også. Der blev indrettet butik i hele stueetagen, og de små vinduer forsvandt. Allerede i 1860'erne etablerede købmændene Hans Hansen og Elias Georg Johan Jæger sig i forhuset, og senere fik Fyens Gødnings- og Foderstofforretning lokaler i gården.

I 1890'erne blev facaden ud mod Nørregade ændret, så den fik store glaspartier, hvor kun-

Oluf Bagers "ånd" har altid svævet over Nørregade 29 og portræterne af ham og hans kone har hængt på væggen i generationer, som det ses på dette fotografi af hovedtrappen fra 1937, hvor grosserer A. Stokkebye Christiansen beboede ejendommen. Det skal nævnes, at skønt han var en aktiv jæger, var det ikke ham selv, der havde nedlagt elgtyren, men derimod en af hans bekendte.

derne kunne beskue butikkernes herligheder. Samtidig blev facaden pudset med en rødfarvet cementmørtel, og de skårne fuger blev malet hvide.⁵⁶

Døren midt i huset havde hidtil været den eneste indgang fra gaden, og herfra gik man til venstre ind i forretningen eller til højre ind i en lejlighed. Efter ombygningen blev lejligheden indrettet til

butik, og der blev indgang fra gaden direkte til butikkerne.

Forretningen i Oluf Bagers Mødrene Gård blomstrede. En strøm af vogne gled dagligt ud og ind. Kuleventyret tog snart så meget af A. Christiansens tid, at kolonialbutikken blev solgt fra til købmand Johs. Prætorius, hvorefter Christiansen kunne hellige sig engroshandelen med kul og grovvarer.

Kulgrosserer A. Christiansen blev en anset og dygtig handelsmand – om end købmand af den gamle skole. Han dannede i marts 1905 sammen med en række andre kulimportører Odense Kulkompagni, der fik lager på Odense Havn (først Nørrebro 77, senere Havnegade 14). Alle deltagere solgte dog fortsat kul fra deres forretninger inde i byen, og kulgrosserer Christiansen havde flere spand heste, der kørte brændsel ud til kunderne. Også andre steder fik man øje på kulgrossisten og hans evner. Han blev f.eks. medlem af bestyrelsen – og en periode næstformand – for Odense Handelsforening.

Den voksende handel med kul og brændsel satte sine tydelige spor på ejendomskomplekset. Omkring 1. verdenskrig blev en del ældre bygninger ud mod Hans Jensens Stræde udskiftet med nye træskure til opbevaring af brændsel.

Til ejendommen Nørregade 29 hørte flere småhuse, som blev lejet ud til andre handlende.

Den røde hane har gennem årene flere gange galet over Oluf Bagers Mødrene Gård, men heldigvis led bygningerne aldrig større skade. Da det 20. århundrede endnu var purungt, måtte byens brandvæsen næsten hvert andet år rykke ud til ejendommen. Om en mindre brand i 1904 skrev avisen: "Et ungt menneske, der skulle aftappe petroleum i kælderen under forhuset, benyttede til at se ved et almindeligt stearinlys. Følgen af denne ufor-sigtighed blev, at der gik ild i petroleumen, og at en del træværk brændte, inden man fik tilkaldt brandvæsenet. Nogen større skade synes dog ikke at være sket".⁵⁷

I passagen mellem bag- og mellembygning er der i dag isat en moderne brandsikker dør, men den gamle dør og dørkarm af træ sidder fortsat, hvor den altid har siddet. Forskellige stadier af bygningens fortid dukker op overalt. Malingsrester på dørstolpen vidner om en tidligere farvesætning.

De boede der som regel kun nogle år, og så rykkede de videre. Det gav en stor udskifning. I de godt 30 år, hvor A. Christiansen ejede Nørregade 29, lå der f.eks. både en cykelsmed, en isenkræmmer, en maskinforretning og en tøjbutik på matriklen. Og ikke nok med det, så boede der også kørekarle, gårdskarle, tjenestekarle, handelsbetjente og andre i husene.⁵⁸

I 1905 døde kulgrossererens kone, og han giftede sig igen med hendes sygeplejerske, frøken Bang. Det faldt ikke i god jord hos alle i familien.

Etaper på udviklingens vej

Da den gamle købmand udåndede i 1914, blev det sønnen Carl Albert Stokkebye Christiansen (1883-1960), der overtog familievirksomheden. Han var udlært hos købmand Vilh. Nielsen i Odense og havde siden været hos kulfirmaer i Tyskland og Skotland, før han i 1908 blev knyttet til familiens forretning i Nørregade.

Nye folk rykkede ind i Nørregade 29. Det nyeste skud på Stokkebestammen var en moderne og initiativrig forretningsmand, men også en mand med interesse og respekt for fortiden. Tidens tand var ikke gået ubemærket hen over Oluf Bagers Mødrene Gård, der var ombygget adskillige gange, så i 1930'erne istandsatte kulgrossererens ejendommen. Hovedformålet var at

Brandspand af læder der tidligere hang under loftet i porten ind til Oluf Bagers Mødrene Gård.

føre ejendommen "tilbage" til dens oprindelige skikkelse.

Med sagkyndig hjælp fra kongelig bygningsinspektør, arkitekt Knud Lehn Petersen blev forhuset og sidefløjen gennemgribende restaureret. De svungne gavle blev omhyggeligt rekonstrueret og skorstenen ommuret. Indgangen til trappen i den vestlige ende af forhuset blev også ændret.

På gårdsiden blev de massive mure rensed for puds og andet overflødigt fjernet, så de rå tegl-

sten kom frem i dagslyset. Forhuset havde til gårdsiden hidtil stået hvidkalket, men A. Stokkebye Christiansen syntes, at det klædte bygningen bedre med rå mursten. Desværre var stenene ikke brændt så hårdt, at de kunne tåle det danske vejr. Flere af stenene blev udhulet og muligvis vendt, så skaderne blev vendt indad. Da stenene nu alligevel var ude, benyttede man lejligheden til at lave en række ændringer i murværket. Gårdfacaden, der ellers har spor af ældre fladbuede og rundbuede stik ved dør- og vinduesåbninger, er altså en rekonstruktion fra 1930'erne! En rekonstruktion, der også gav plads til lidt fri fortolkning.

De mange restaureringer i 1930'erne afslørede også spor af vægdekorationer og flere lag af et næsten centimetertykt fløjlstapet. I sidebygningen blev afdækket en stor kamin, et kæmpemæssigt ildsted – måske en køkkenpejs – som også blev restaureret.

Den gamle bindingsværksbygning fik også en kærlig overhaling. Husets tavl blev rensset for kalk, så også den fremstod i røde mursten. Bindingsværket var vindt og skævt, og det blev rettet op. Alle fundamentsten blev midlertidigt taget ud, og med donkraft blev bygningen hævet de steder, hvor den var sunket. Bindingsværket blev ved samme lejlighed forsynet med skråafstivere i de underste tavl, hvilket de ikke havde haft tidligere.

Indvendigt tilføjede kulgrosserereren også andre smådetaljer. De snoede vinduesstolper (eller lodposte) med malede striber, der i dag pryder nogle af vinduerne på førstesalen, er kopier lavet i begyndelsen af 1900-tallet. Forbilledet var den snoede søjle, der sidder i det eneste oprindelige vindue, nemlig det i underetagen ind mod Nørregade 31.

Slægt fulgte slægt

Der skete mange forandringer under Albert Stokkebye Christiansen. Den gamle købmandsgård var under hastig afvikling, og gårdspladsen var ikke længere et mylder af heste og vogne fra landet. Nu drog de fynske landmænd til byen med bil eller bus.

Grosserereren fra Nørregade 29 hørte til byens kendte mænd. Han blev i 1918 valgt til bestyrelsen for Odense Handelsstandsforening, og i 1947 blev han også foreningens formand.

Byens handelsliv var efter besættelsesårene ved at komme ind i smulte vande igen, og A. Stokkebye Christiansen var med i processen. Det blev til seks år på formandsposten, før han i 1953 lod sig afløse af købmand Erik A. Hansen.

Da A. Stokkebye Christiansen overtog familievirksomheden, trådte han også ind i kompagniskabet bag Odense Kulkompagni. Der blev dog

Modsatte side: Dagligstuen på førstesalen i Oluf Bagers Mødrene Gård i 1920'erne. Den store, gamle kakkelovn står stadig i stuen.

stadig færre partnere, og fra 1944 var han eneindehaver af kulkompagniet. Kulgrossererens lidenskab var hestesport, jagt og fiskeri, og familien ejede en bid af Vollsmose, hvor disse interesser kunne dyrkes. A. Stokkebye Christiansen var også svensk konsul 1945-54.

Sønnerne Erik (1915-71) og Henning Stokkebye (1916-2001) blev i 1953 optaget som medindehavere af faderens firma, som de helt overtog efter faderens død i 1960. Korn og foderstoffer udgjorde en stadig mindre del af handelen, mens det gik fremad for salget af forskellige former for brændsel.

Odense Kulkompagni var inde i en branchemæssig omvæltning. De tider, hvor tonsvis af kul gik til opvarmning, var ved at rinde ud. Byens virksomheder og private husholdninger satsede på fjernvarmen, hvorfor kulsalget kun var en skygge af, hvad det havde været. Stokkebyefirmaet oplevede derimod en stærk vækst i salget af brændselolie – og som en naturlig ting var flydende flaskegas også kommet til.

Kolonialforretningen, der i mange år havde været overdraget til andre, vendte i 1958 tilbage til Stokkebyeslægten. Det gav anledning til, at en del af butikken i stueetagen blev ført tilbage til den oprindelige skikkelse. Også kælderen blev restaureret og bragt i en stand, som man mente, den havde haft i 1500-tallet. Kælderen blev nu lager for vin og spiritus.⁵⁹

Grosserer Carl Albert Stokkebye Christiansen (1883-1960). Farvekridtstegning af Th. Kraus 1924.

Ved indgangen til 1960'erne var det sidefløjens tur til at få en kærlig hånd. Den midterste etage blev moderniseret indvendig. Her fik Henning Stokkebye Christiansen, der kort forinden var blevet skilt, en lejlighed. Der blev blandt andet lavet et pudsigt badeværelse med mosaikker af et egyptisk ørkenlandskab og tre nøgne kvinder på

Modsatte side: Oluf Bagers Mødrene Gård var endnu i 1915 dækket af et hvidt kalklag, der delvis skjulte bindingsværket på mellembygningen.

I mellembygningen findes dette eksotiske mosaikbadeværelse med nøgne kvinder og arabiske nomader. Badeværelset er fra 1960'erne, og det er Henning Stokkebye Christiansens værk.

gulvet. I lejligheden blev der også indrettet et ildsted i det, der nok en gang var køkkenet.

Under 1960'ernes ombygninger stødte man igen på rester fra fortiden. I en niche i forhuset fandt man kalkmalerier, som desværre dryssede ned, så de ikke kunne bevares for eftertiden.⁶⁰

Den nye generation af Stokkebyer gik videre i faderens fodspor. Erik Stokkebye Christiansen, der var uddannet i kulbranchen i England og Tyskland, efterfulgte eksempelvis sin far som svensk

konsul i Odense. Han havde været med i modstandsbevægelsen, og herfra stammede hans interesse for hjemmevernet. Grosserereren havde flere tillidsposter og sad blandt andet i bestyrelsen for Odense Handelsstandsforening i årene 1959-71.

*Baggården til Oluf Bagers
Mødrene Gård i 1930'erne.
I mellemkrigsårene afløste
bilerne så småt hestevognene.
Her er der ved at blive lastet
korn på en lastbil.*

Endnu i 1960'erne kunne man på den brolagte gårdsplads i Oluf Bagers Mødrene Gård støde på høns, der spankulerede rundt.

I 1964 blev han formand for Odense Turistforening, og som sådan måtte han i midten af 1960'erne lægge ryg til en del kritik, da han solgte kul fra ejendommen i Nørregade – tæt ved byens store turistattraktion, H.C. Andersens Hus. Kritikerne mente, at det var usmageligt, at gavlen var fuld af reklamer, alt imens store, beskidte

transportbiler kørte med kul gennem Hans Jensens Stræde.⁶¹

Det store gadegennembrud

Den hastigt tiltagende biltrafik mellem havnen og den indre by blev et voksende problem i efterkrigstiden.

Modsatte side: Kort før Thomas B. Thriges Gade trak et ødelæggende spor gennem Odenses bymidte, malede C.L. Rosenkamp billedet, der viser Oluf Bagers Mødrene Gård set fra gårdsiden i 1964.

Dorte Stokkebye Christiansen, der i 1965 blev gift med Henning Stokkebye Christiansen, og som boede i Nørregade 29 frem til 1993, fortæller:

“Min svigermor var en meget flittig husmor. Om-trent hver 14. dag blev gulvene ferniseret, så de kunne stå blanke, når der kom gæster, og gæster kom der mange af. Det var meget almindeligt, at der kom gæster to gange om ugen, og de selv var i byen lige så mange gange. Den megen fernisering havde dog en ulempe. Laget blev så tykt, at de tunge møbler sank ned og fik fernisen til at danne ringe. Det var også en af grundene til, at det ikke var muligt at åbne døren til gæsteværelset mere end halvt op.

Jeg har været så heldig at møde flere fra deres omgangskreds. Disse mennesker, der alle var omkring de 80, var meget levende i deres fortællinger. Jeg glemmer aldrig en ældre kvinde. Nydelig med sit grå hår med blåt, slank og elegant. Hun er den eneste, jeg har mødt, der kunne bande og ryge cerutter og alligevel være en dame. Høre hende fortælle om en rejse til Tyskland, hvor hun og datteren havde danset can can på bordene, gjorde et dybt indtryk på mig. Når man er først i tyverne, kræver det fantasi at se denne ældre dame i dans på et bord.

Til min svigermors 85 års fødselsdag var vennekredsen inviteret på Sct. Knud. Jeg havde direktøren for et fiskefirma i Kerteminde til bords, men måtte sande, at jeg ikke kunne hamle op med en dejlig, frodig blondine på godt 70. Han drejede næsten hovedet af led for at beskue hendes dejlige ben, der kom til sin ret i den tids korte mode. Senere på aftenen inviterede han til sin 88 års fødselsdag 14 dage senere. Jo, der var livsglæde i vennekredsen.

Der var høns i Nørregade 29 helt op til omkring 1965. Hønsenes opgave var – ud over at lægge æg – at holde gårdspladsen ren for ukrudt. Og de var uhyre effektive. Aldrig et græsstrå på gårdspladsen, og få høns på et stort areal sviner ikke. Hvert forår blev der indkøbt fem høns, som gik frit i gården. Jeg har kun én gang måttet genne hønsene tilbage til gården, inden de kom ud i Nørregade, og gårdskarlen har også en enkelt gang hentet høns i Kongens Have. Det skete, at der manglede en høne, men da havde vi altid en mistanke om, at de var lokket til et af husene i Hans Jensens Stræde for at ende i suppegryden. Man kunne næsten følge resterne af korn anvendt til lokkemiddel til husdøren.

De år, jeg oplevede, havde vi forskellige racer. Et år havde vi store, hvide høns, og da jeg havde en

lille hvid Fiat, opførte de sig, som om den var en hane. Gang på gang var de sorte på ryggen af oliepletter.

Om efteråret, når ukrudtet ikke voksede længere, blev hønsene fjernet. Jeg ved ikke hvorhen, men vi havde ikke fryser på det tidspunkt, og jeg husker ikke deres videre skæbne.

Har man høns, bør man også have en hane. Det var almindeligt med hønsehold i Odense, og flere af min svigerfars bekendte havde også høns, så de blev enige om at stifte et "kokkeselskab". Hanen skulle en gang om måneden fremvises i god foderstand ved en frokost på restaurant Næsbyhoved Skov, inden den blev overdraget til den næste anpartshaver. Udbytte udbetales den 30. februar osv.

Efterhånden som hønsene forsvandt fra den indre by, blev medlemskredsen mindre og mindre, og den sidste hanebytning skete flere år før mit eneste møde med en hane. En dag jeg skulle på besøg, kom en hane farende op mod mig. Jeg blev forskrækket stående, mens den også stoppede og drejede hovedet, så den kunne se mig. Lige så snart jeg bevægede mig, flagrede den galende hen imod mig. Det lykkedes mig dog at komme ind i ejendommen uden at blive hakket i benet. Da jeg aflagde beretning om den angrebsivrige

hane, fik jeg blot beskeden: Nå, den er sulten – og så blev der hældt korn ud til den. Der var ingen problemer med den, da jeg skulle hjem.

*Modsatte side:
Sallingkoncernen lancerede i
1967 en række forslag til et
stort varehus i Nørregade.
Hele området mellem Nørre-
gade og Thomas B. Thriges
Gade skulle rives ned for at
give plads til parkeringsplad-
ser, butikker og et fleretagers
kontorhøjhus. På arkitekt
Jørgen Absalonsens plan kan
man se, hvordan højhuset
skulle ligge som et "tvilling-
tårn" til Sparekassens højhus
ved Fisketorvet.
Planen blev lykkeligvis
aldrig realiseret.*

Biler, busser og cykler myldrede gennem de smalle, gamle gader, og Nørrebros tunnel under jernbanen var en flaskehals med daglige trafikpropper – dengang ikke alene morgen og aften, men også midt på dagen, hvor mange skulle hjem til frokost.

Løsningen blev det stærkt omdiskuterede – og udskældte – Thomas B. Thriges Gade-gennembrud. Blandt Nørregades handlende var optimismen stor, den nye firsporede vej og tunnel skulle befri Nørregade for den færdsel, som gled gennem den smalle gade uden et ærinde i den. Og gadegennembruddet ville også give flere parkeringspladser ved eller i nærheden af Nørregade.

Det kom dog til at gå helt anderledes. Den pludselige degradering fra en travl handelsgade til en amputeret sidegade gik hårdt ud over Nørregades forretningsliv, der fik et mere søvnt præg, og mange forretninger måtte siden dreje nøglen om.

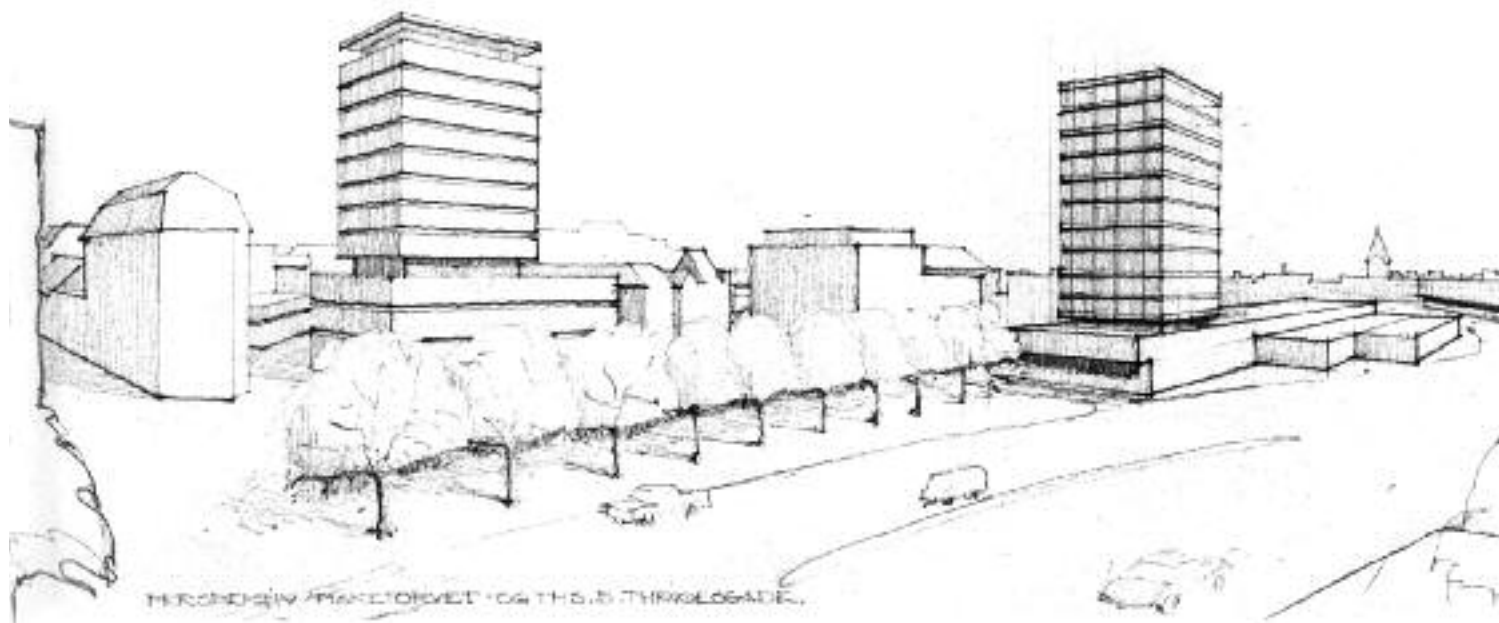
Arbejdet med Thomas B. Thriges Gade gik i gang i 1960, og gaden blev taget i brug i etaper, efterhånden som de var færdige. Hele anlægget fra Albanigade til Skibhusvej stod færdigt i 1970. Undervejs blev mange gamle huse revet ned. I 1967 var turen kommet til flere af de lager- og værkstedshuse, der hørte til Nørregade 29. Den store, smalle middelalderlige bygrund blev

slemmt amputeret og var sidenhen kun halvt så stor som tidligere.

Salling kommer på banen

I 1966 kom det frem, at F. Salling A/S barslede med planer om et storstilet varehus i Odenses hjerte. Det jyske firma drev allerede stormagasin i Århus og Ålborg, og nu ville man have en fod inden for i den fynske hovedstad. Et planlagt varehus var i 1964 løbet ud i sandet, men nu var koncernen på banen igen. I al stilhed var århusianerne begyndt at købe ejendomme op i kvarteret omkring Nørregade/Hans Jensens Stræde/Skulkenborg. Her skulle rejses et moderne stormagasin. Folkene bag projektet forhandlede også med Odense Kulkompagni og Stokkebyeslægten om købet af Nørregade 29.⁶² Dagspressen skrev om en købspris på 1 million (den rigtige pris viste sig senere at være 1,3 mio. kr.) for de godt 1.300 m², et efter samtidens forhold astronomisk beløb. Handelen faldt på plads i midten af januar 1967, og den gamle renæssancegård, der havde været i Stokkebyeslægts eje siden 1800-tallets midte, var dermed kommet på nye hænder.

I årevis havde Stokkebyefirmaet haft domicil i Oluf Bagers Mødrene Gård, men "byudviklingen" – som det hed i en skrivelse til kunderne – tvang firmaets hovedkontor til at flytte. Og i ja-

nuar 1968 åbnede Odense Kulkompagni i nye og tidssvarende administrationslokaler i Havnegade 17, nær firmaets plads ved havnen. Privat blev en del af Stokkebyefamilien dog boende i Nørregade 29, hvor der indtil 1994 var beboelse.

Varehusplanen var det hidtil største indgreb i bykernens forretningsliv. Den lokale presse skrev begejstret om udsigten til flere indkøbsmuligheder i centrum og de mange hundrede nye ar-

bejdspladser. De planer, som Salling lagde på bordet, omfattede både et stormagasin og en 10-etagers kontorbygning med butikker, banker m.m.

Der var dog et problem! Oluf Bagers Mødrene Gård havde siden 1919 været fredet og kunne ikke bare rives ned. Og bygningen kunne slet ikke bruges til varehus. Det var de store arealer bagved, der var i Sallings søgelys til parkeringspladser – både over og under jorden. Men hvad

med Oluf Bagers Mødrene Gård? Der var aldrig tidligere givet tilladelse til at rive en bygning, der var fredet i klasse A, ned, men måske kunne den flyttes til museumskvarteret ved Møntergården – akkurat som Eiler Rønnows Gård i sin tid var blevet det.⁶³

Kommunen gav i princippet grønt lys for, at byplanlæggere og bulldozere kunne rykke ind i Nørregadekvarteret. Planerne skulle blot justeres. Højhuset ud mod Thomas B. Thriges Gade blev sløjfet og afløst af en firetagers bygning. Først lå planerne om et stormagasin med glas, flagstænger, vimpler og masser af biler stille i et par år, og imens åbnede Føtex et varehus på Vesterbro. I 1969 kom der tilsyneladende skred i sagen. De kommunale myndigheder var positive og øjnede en mulighed for et gadegennembrud, så Slotsgade blev udbygget og forlænget ud til Thomas B. Thriges Gade.

Store dele af Nørregadekvarteret var i fare for at blive revet ned, og det fik folk på barrikaderne. Da planernes omfang blev kendt, udløste det en voldsom offentlig polemik. Flere talte nu om en bevaring af kvarteret. En fredning af Nørregade 45, det tidligere Slotsbryggeri, blev indledt og vedtaget i 1971, og det gav for alvor grus i Sallings maskineri. Som problemerne hobede sig op, blev koncernen stadig mere betænkelig ved planen. Flere års tovtrækkeri fik til sidst jyderne til at droppe midtbyplanerne, og man satsede i stedet

på et lavprisvarehus (Bilka) ved Rosengårdcentret. Da beslutningen var taget, købte kommunen i 1976 Nørregade 29 for at bevare ejendommen.⁶⁴

Kommunens istandsættelse

Odense Kommune overtog – mere eller mindre nødtvungent – en noget forfalden ejendom, og man gik straks i gang med en større renovering. Det blev arkitekt Ebbe Lehn Petersen, der skulle sikre Oluf Bagers Mødrene Gård mod forfald. Det var i øvrigt hans far, der i 1930'erne havde stået for ejendommens sidste større istandsættelse.

Bygningen mod Nørregade stod først for tur. Her blev facaden rekonstrueret i 1977, så den blev ført tilbage til 1800-tallets udseende. De spor af ældre vinduer, som endnu fandtes, bestemte de nye vinduers dimensioner. Det betød en reduktion af vinduerne i stueplan. Også cementpudset på gadefacaden blev afhugget, hvorved man opdagede rester af gul og rød kalkfarve. Den røde var, så vidt det kunne konstateres, den ældste. Endelig blev taget renoveret.⁶⁵

I 1979 rykkede unge arbejdsløse ind for at redde baghuset, hvor der var møbelbutik. Folkene fra kommunens Projekt Restaurering og Genopbygning istandsatte også de to småhuse ud mod Hans Jensens Stræde. Oprindeligt var det meningen at nedrive hele husrækken fra Nørregade og

Forhusets tidligere herreværelse, der i dag er kontor, set fra stuen. Oluf Bagers Mødrende Gård er ikke blot en fornem ramme om Realdania Bygs dagligdag men også et eksempel på Realdania Bygs virke med at udvikle og bevare enestående eksempler på arkitektur.

Realdania Bygs formål er at opbygge en samling af enestående ejendomme, og i dagligdagen forstummer arkitektursnakken aldrig. Nye projekter kommer til og andre afsluttes. Her er det mellemlusets køkken, hvor det gamle fædebur er blevet spise- og mødekrog.

ud til Thomas B. Thriges Gade, men protester tog livet af ideen.

Hvad kommunen ville med bygningerne, bortset fra renoveringen, var uklart, og derfor var det naturligt, at man i 1983 afhændede Oluf Bagers Mødrene Gård til møbelhandler Svend Åge Isaksen A/S. Møbelhandleren havde siden sommeren 1962 været lejer af butikslokalerne i stueetagen.

Nye tider

Gennem et par generationer drev familien Isaksen møbelforretning i Nørregade 29, men i 2001 var det slut. Familien udbød ejendommen til salg, og Haandværker- og Industriforeningen slog til. Foreningen ville bevare den historiske købmandsgård og satte straks en renovering i gang. Foreningen flyttede i sommeren 2002 ind i bygningen og drømte om at skabe et Håndværkets Hus. For deres vilje og økonomiske vovemod, som det krævede at købe Oluf Bagers Mødrene Gård med henblik på en renovering, fik foreningen i 2003 ODIN-prisen af Byforeningen Odense. Restaureringsarbejdet var dog meget bekosteligt, og derfor fik man i 2003 en aftale med Realdania Byg (tidligere Realea) om, at de købte Nørregade 29 og grundlæggende gennemrestaurerede huset.

Beboere Nørregade 29, Odense. Kilde: Odense Vejviser

1867-76	Købmændene H. Hansen og E. Jæger, kornhandlere
1880-82	Købmand Chr. Th. Sabro
1885-1900	Fyens Gjødnings- og Foderstofforretning (stuen)
1893-99	N.P. Rasmussens Herreekvipering
1894-98	Fyens Maskinforretning (v. Axel Nyborg)
1898	N.P. Mosegaard, Cykelforretning (baghuset)
1900-03	Knud Sørensen, Isenkræmmer
1902	J.P. Rodian, cykelhandler
1906-08	Købmand S. Hansen
1908-35	Odense Værktøjsmagasin
1909-51	Købmand K.J. Prætorius
1920	E. Isaksen, møbelhandler
1925	M. Puckart, bundtmagerværksted
1927-29	E.S. Henningsen, skrædderværksted
1929-30	Jacobsen, møbelhandler
1937-40	Lars Møller, antikvitetshandler
1939-40	Carl Martinusen, bødker
1941	Vald. Skovgård, købmand
1941-60	Carl Martinusen, bødker
1942-62	Varehuset Odin
1943-60	Sv. A. Ivarsen, møbelhandler
1951-66	A/S Koloniallageret Sct. Knud
1953-68	Odense Kulkompagni
1968-2001	Sv. Aa. Isaksen, møbelhandler
2001-2003	Haandværker- og Industriforeningen.
2003-	Realdania Byg

Et kig ind i Realdania Bygs projektafdeling. I dette rum mødes nyt og gammelt - et omdrejningspunkt i Realdania Bygs arbejde med at udvikle og bevare arkitektur. At se tilbage og lære af fortiden, når man bygger nyt samt at turde se fremad og inddrage nutiden og fremtiden, når man tænker bevaring er et aspekt af Realdania Bygs arbejde, som skal være med til at sikre fortiden i fremtiden og samtidig fremdrive ny viden om bygninger og byggeri.

Istandsættelsen af Oluf Bagers Mødrene Gård illustrerer netop Realdania Bygs formål: På den ene side er ejendommen blevet renoveret til bunds efter alle kunstens regler, og på den anden side er specielt baghuset, blevet nyindrettet, så det ikke længere fungerer som pakhús, men derimod har helt nye funktioner som kontorlejemål og restaurant.

En del af Oluf Bagers Mødrene Gård er i dag domicil for Realdania Byg, mens resten udlejes til eksterne lejere, herunder den tidligere ejer, Handværker- og Industriforeningen. I købmandsgårdens stald åbnede den 27. maj 2005 restauration Oluf Bagers Gård.

Et hovedprincip i Realdania Bygs istandsættelse af ejendommen har været bevaring af så meget originalt materiale som muligt. Facadernes bindingsværk er i videst muligt omfang repareret og udluset snarere end udskiftet, murstenene i tavlene er de gamle, der blot er taget ud og rensset. Det princip er fulgt overalt. Der er ikke gjort noget forsøg på "tilbageføring".

Alle de historiske lag, levn fra de enkelte ejere op gennem tiden, er bevaret med lige stor vægt, mens de nye tilføjelser, der har været nødvendige, er søgt udført med sober respekt for kvaliteterne i det fine, gamle hus. Livet fortsætter i Oluf Bagers Mødrene Gård.⁶⁶

Billederne er fra før og under restaureringen i 2004. Det var et hovedprincip for restaureringen, at de gamle bygninger kom til at ligne de oprindelige mest muligt og at, så meget som muligt af det originale materiale blev bevaret.

Litteratur, kilder og noter

Litteratur

- H.C. Andersen: *O.T.*, genoptryk 1987, s. 239-40.
- Aage F. Blomberg: *Faaborg bys historie*, bd. 2. 1956.
- Henry Bruun: *Danmarks amtsforvaltere 1660-1848*. I *Personalthistorisk Tidsskrift* 1919, s. 85-139.
- Anemette S. Christensen: *Middelalderbyen Odense*. 1988.
- Holger Dyrbye og Jørgen Thomsen: *Trolig skildre hvad i verden sker. Fyens Stiftstidende gennem 225 år*. 1997.
- C.T. Engelstoff: *Odense Byes Historie*. Odense 1880.
- Finn Grandt-Nielsen: *Holbertidens Odense*. 1988.
- Tage Heft: *Købmænd i 100 år*. 1942.
- H. St. Holbeck: *Odense bys historie*. 1926.
- Ebbe Hæderdal: *Oluf Bagers Mødrene Gård*. Upubliceret manus 2005.
- A.R. Idum (udg.): *Mester Jacob Madsens visitatsbog*. 1932.
- Chr. Iversens almenmyttige samlinger XV*, s. 405ff.
- Hans Henrik Jacobsen: *Kronprins og guvernør. Christian VIII og Frederik VII som guvernør over Fyens Stift 1816-48*. 1998.
- Birgitte Bøggild Johannsen, Hugo Johannsen og Karin Kryger: *Danmarks Kirker. Odense Amt. S. Hans Kirke*. 3. bind, 13. - 15. hefte. 1999.
- Kim Jørstad: *Postvæsenet i Odense 1624-1983*. 1983.
- Tage Kaarsted m.fl. (red.): *Odense bys historie*, bd. 1-10. Odense. 1979-88.
- Else og Chris Kraff-Christensen: *Odense Danhostel "Kragshjerggaard"*, 1999.
- Svend Larsen: *Studier over det fynske rådsaristokrati i det 17de århundrede*. 1965.
- J. Lauritsen: *Odense og nærmeste Omegn i billeder*. 1874.
- Helle Leilund og Mette Bortiz: *Herregården Lille Heshbjerg og Birgitte Eleonore Rantzau – historien om en usædvanlig komtesse og hendes stuer*. I *Nationalmuseets arbejdsmark* 2003.
- Hugo Matthiessen og Christian Elling: *Gamle købmandsgaarde*. 1951.
- Ervin Nielsen: *En historisk oversigt over bygningerne Nørregade 29, Hans Jensensstræde 2 og 4*. Upubliceret rapport fra Odense Bys Museer 1977.
- Torben Nielsen: *Odenses bibliotekshistorie*. 1990.
- Niels Oxenvad: *"Idealet af et Landsted". Landstedet "Marieshøj" ved Odense kanal*. I *Fynske Minder* 1973.
- Hanne Skaalum: *På langfart – med fortiden*. 2004.
- Poul Thestrup: *Mark og skilling, kroner og øre. Pengeheder, priser og lønninger i Danmark i 350 år (1640-1989)*. 1991.
- Jørgen Thomsen: *Stadens stolte sønner. Odense kongelig privilegerede borgerlige Skyttelaug gennem 300 år*. 2004.
- Gustav L. Wad: *Fra Fyens Fortid*, 4. bd. 1924.

Utrykte kilder

Landsarkivet for Fyn

- Odense Magistrats arkiv:*
Grundtaksprotokoller 1661-1817
Grundtaks 1743
Rådstueprotokollerne 1816-34, 1834-47 og 1847-61
Brandtaksationsprotokollerne 1801-67
Brandtaksationsprotokoller 1761-67
- Odense Byfogeds arkiv:*
Skøde- og panteprotokollerne
Realregister til skøde- og panteprotokollerne
Skifteprotokollerne
Dokumenter til justitsprotokollen
Odense Byfogeds tingbøger. Her refereret efter Ole Nederlands transkriptioner på Odense Stadsarkiv.

Privatarkiver:

- Wads sedler
Købstadsbrandforsikringens arkiv
Fyns Guvernements arkiv:
Diverse 1815-1822, Landsarkivet for Fyn.
Fyns Guvernements Arkiv, Koncepter til indberetninger til kongen om fortjente embedsmænd 1816-1847, Landsarkivet for Fyn.

Odense Stadsarkiv

Odense Kommunearkiv:

Byggesag, Nørregade 29
Skattelister 1868ff.

Byplan, anlæg og drift (køb og salg),
journalsag 862/1974.

Byplan og Byggeri (køb og salg), journalsag
275/1970.

Odense Vejviser, diverse årgange

Fyens Stiftstidende

Privatarkiver:

Ebbe Lehn Petersens arkiv

Dorte Stokkebye Christiansens arkiv

Ordenskapitlet

Niels Christian Anton Christiansens
levnedsbeskrivelse.

Noter

1. Svend Larsen mener, at huset, der gav inspiration til eventyret, var en købstadsgård i Vestergade.
2. Læsere, der ønsker en udførlig bygningshistorisk beskrivelse, henvises til Ebbe Hædersdals upublicerede manuskript fra 2005, som findes i en kopi på Odense Stadsarkiv.
3. Hædersdal (2005), s. 2ff.
4. Da flere af væggene i den nuværende kælder er ældre end hvælvingerne, har man spekuleret i, at hvælvingerne eventuelt kan være bygget i forbindelse med en større ombygning – muligvis tilbygning af en ekstra etage. Det forklarer i hvert fald en del af tagkonstruktionen, hvor der er mærker fra en ældre konstruktion. Måske et oprindeligt tag, der er blevet genanvendt.
5. Hædersdal (2005), s. 5ff. Den ældre gårdsplads var i niveau med gulvet i kælderen, og måske kunne hestevogne tidligere køre lige ind i den underste etage. Der er også fundet et stenfundament til en ældre sidebygning, men der savnes endnu arkæologiske undersøgelser af gårdspladsen.
6. Gustav L. Wad (1924) s. 1. Se også Anemette S. Christensen (1988), s. 153.
7. *Fyens Stiftstidende* 10.2.1886 og J. Lauritsen (1874), s. 102.
8. C.T. Engelstoff (1880), s. 177.
9. *Fyens Stiftstidende* 10.2.1886.
10. *Odense bys historie* (1984), bd. 2, s. 149ff.
11. *Odense bys historie* (1984), bd. 2, s. 223f. og Svend Larsen (1965), s. 88.
12. Her citeret efter H. St. Holbeck (1926), s. 185.
13. Hædersdal (2005) s. 9 og Wad (1924) s. 24-31.
14. Sagnet fortæller, at Oluf Bager lånte Frederik II flere krigsskibe, men da han engang i vrede pryglede sin tjenestepige, kom hendes moder til ham med en skål vand. Moderen lagde en nøddeskal i skålen for hvert skib, købmanden havde på søen, og viste ham, hvorledes den ene skal sank efter den anden, idet hun spæede, at således ville det også gå hans skibe. Dette skete, og Oluf Bager blev ifølge sagnet meget fattig.
15. Engelstoff (1880), s. 207.
16. Om sagnet og dets oprindelse se Wad (1924), s. 35f.
17. Hædersdal (2005), s. 9.
18. *Odense bys historie* (1984), bd. 2, s. 89ff.
19. *Mester Jacob Madsens visitatsbog* (udg. A.R. Idum, 1932).
20. Det er ikke utænkeligt, at det var Claus Mule, der i 1625 købte Oluf Bagers Mødrene Gård og siden gav den til datteren Karen.
21. *Odense Byfogeds tingbøger 16.8.1683*, Landsarkivet for Fyn. Her refereret efter Ole Nederlands transkriptioner på Odense Stadsarkiv.

22. *Odense bys historie*, bd. 3, s. 264.
23. Hædersdal (2005), s. 14.
24. Lysthuset er også omtalt i et tingsvidne fra 1780.
25. Hædersdal (2005) s. 15.
26. Odensedatabasen. Professor H.C. Johannsens database over odenseanere i 1700-tallet. Se også Ervin Nielsen (1977), s. 7.
27. Finn Grandt-Nielsen (1988), s. 9.
28. Se Hædersdal (2005) s. 15. Sydgavlen blev ommuret i 1889, og herved forsvandt alle mulige spor af trappehuset.
29. Kim Jørstad (1983), s. 35.
30. Se skøde- og panteprotokollen med købskontrakt mellem Margrete von Bergen og Ulrich Christian Melbye.
31. *Fyens Stiftstidende* 3.1.1772.
32. *Fyens Stiftstidende* 19.6.1772.
33. Torben Nielsen (1990), s. 12.
34. *Odense bys historie* (1981), bd. 5, 267f.
35. Holger Dyrbye og Jørgen Thomsen (1997), s. 23.
36. Niels Oxenvad (1973), s. 102ff. og *Fyens Stifts Avis* 8.3.1827.
37. Niels Oxenvad (1973), s. 113.
38. De blev gift i 1768, og hun var en slægtning til familien Schiøler, der boede til leje i Nørregade 29.
39. *Odense bys historie*, bd.4, s. 228ff.
40. Svend Larsen (1955), s. 32, *Fyens Stiftstidende* den 19.5.1806 og 3.11.1809.
41. Helle Leilund og Mette Bortiz (2003), s.177-194.
42. Citeret efter Else og Chris Kraft-Christensen (1999), s.22f.
43. Om governmentet se Hans Henrik Jacobsen (1998).
44. Henry Bruun (1919), s.85-139. Se også folketællingen 1834.
45. H.C. Andersen (genoptryk 1987), s. 239-40.
46. Hædersdal (2005), s. 9. Se også *Fyns Tidende* 27.11.1953.
47. Hædersdal (2005), s. 18.
48. *Fyens Stiftstidende* 5.9.1815.
49. Skøde- og panteprotokol 1832-34.
50. Jørgen Thomsen (2004), s. 86.
51. *Odense bys historie* (1986), bd. 6, s. 184f.
52. Tage Heft (1942), s. 25f. Se Hædersdal for en udførlig liste oplisting af ændringerne og Ervin Nielsen (1977), s. 12. Helt op til 1. verdenskrig var der også et brændevinsbrænderi, der kunne forsyne skænkestuen.
53. Hædersdal (2005), s. 20f.
54. Historien er fortalt af Dorte Stokkebye Christiansen.
55. Aage F. Blomberg (1956), s. 272f. og 282f.
56. Gustav L. Wad (1924), s. 27.
57. Oplysninger fra *Odense Vejviser* og Odense Kommunes skattelister.
58. *Fyens Stiftstidende* 6.1.1904.
59. *Fyens Stiftstidende* 6.12.1958. Ved restaureringsarbejderne konstaterede man, at kældergulvet lå i flugt med det oprindelige gård/gadeniveau, hvor man fandt rester af den gamle brolægning en meter under det nuværende niveau.
60. *Fyens Stiftstidende* 27.10.1962.
61. *Fyens Stiftstidende* 2.12.1965.
62. Odense Kommunes arkiv, Byplan og Byggeri (køb og salg), journalsag 275/1970. Se også *Fyens Stiftstidende* 5.5.1964 og *Fyns Tidende* 12.1.1967.
63. Odense Kommunes arkiv, Byplan og Byggeri (køb og salg), journalsag 275/1970.
64. Odense Kommunes arkiv, Byplan og Byggeri (køb og salg), journalsag 275/1970 og Byplan, anlæg og drift (køb og salg), journalsagerne 862/1974.
65. Ebbe Lehn Petersens arkiv, Odense Stadsarkiv og *Fyens Stiftstidende* 2.9.1979.
66. Jeg skylder Knud Houmann Larsen stor tak for hjælpen med forskellige arkivaliske undersøgelser.

Bygninger er en del af vores kulturarv. Et håndgribeligt levn, som vores forfædre har givet videre, og som vi er forpligtet til at værne om.

Realdania Byg A/S er et ejendomsselskab for udvikling og bevaring. Selskabets formål er at opbygge og formidle en samling af gode eksempler på byggestil og arkitektur fra forskellige tidsperioder og egne i Danmark samt at investere i udviklingen af eksperimenterende nybyggeri. Realdania byg er et helejet Realdania selskab.

Se mere på www.Realdaniabyg.dk

ISBN: 978-87-92230-30-0

9 788792 230300